

2017-07

$\beta\ddot{y} \alpha \zeta \quad \mathbb{A} \pm 1 \frac{1}{2} \dot{\iota} \frac{1}{4} \mu \frac{1}{2} \zeta \quad \ddot{A} \cdot \hat{A} \pm \acute{A} \zeta \pm 1 \zeta \quad 0 \pm$
 $\beta\ddot{y} \quad 0 \pm \ddot{A} \neg \quad \ddot{A} \cdot \frac{1}{2} - \frac{1}{2} \pm \acute{A} \frac{3}{4} \cdot \ddot{A} \cdot \hat{A} \quad \text{‘} 3 3 \text{’} \gg \zeta \quad 0 \acute{A} \pm$
 $\beta\ddot{y} \tilde{A} \ddot{A} \cdot \frac{1}{2} \quad \check{s} \acute{I} \grave{A} \acute{A} \zeta \quad (1878) \quad \frac{1}{4} - \zeta \acute{A}^1 \ddot{A} \zeta$

$\beta\ddot{y} \pm \acute{A} \pm \frac{1}{2} \quad 1^0 \zeta \gg \neg \zeta \acute{A}, \quad \text{‘} \frac{1}{2} \ddot{A} \hat{\iota} \frac{1}{2} \cdot \hat{A}$

$\beta\ddot{y} \acute{A} \dot{\iota}^3 \acute{A} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \quad \text{™} \tilde{A} \tilde{A} \zeta \acute{A}^- \pm \hat{A}, \quad \mathbb{E} \zeta \zeta \gg \text{®} \cdot \acute{A}^1 \tilde{A} \tilde{A} \cdot \frac{1}{4} \hat{\iota} \frac{1}{2} \quad \text{¥}^3 \mu^- \pm \hat{A}, \quad \pm \frac{1}{2} \mu \acute{A}^1 \tilde{A} \tilde{A} \text{®} \frac{1}{4} \zeta \quad \cdot \mu \neg \acute{A} \zeta \gg$

<http://hdl.handle.net/11728/10869>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

**«Το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας
κατά την έναρξη της Αγγλοκρατίας
στην Κύπρο (1878) μέχρι το 1925 »**

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Εισαγωγή	σελίδα 3
2. Ορισμοί	σελίδα 4
3. Κατάσταση που επικρατούσε στο νησί πριν το 1878	σελίδα 5
4. Κατάσταση που επικρατούσε στο νησί από το 1878 μέχρι το 1905 .	σελίδα 11
5. Κατάσταση που επικρατούσε στο νησί από το 1905 μέχρι το 1925.	σελίδα 25
6. Χρονολόγιο Αρχαιοκαπήλων	σελίδα 30
7. Κυπριακές αρχαιότητες στα μουσεία του εξωτερικού	σελίδα 36
8. Νομοθεσία	σελίδα 44
9. Επιλογή Βιβλιογραφίας	σελίδα 48

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου.

Κατ' αρχάς, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω ορισμένους από τους ανθρώπους που γνώρισα, συνεργάστηκα μαζί τους και έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στην εκπόνηση αυτής της μελέτης. Πρώτο από όλους θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας, Καθηγητή κ. Γιώργο Γεωργή για την πολύτιμη καθοδήγησή του, την εμπιστοσύνη και εκτίμηση που μου έδειξε. Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές κ. Αντώνη Κλάψη και κ. Μάριο Ευρυβιάδη, οι οποίοι με τα πλούσια πνευματικά, ακαδημαϊκά προσόντα και το ήθος τους συνέβαλαν ουσιαστικά στην ολοκλήρωση αυτής της μελέτης. Το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας με απασχόλησε εδώ και πολλά χρόνια, από την περίοδο της ανασκαφικής μου εμπειρίας και της ενασχόλησής μου με τις αρχαιότητες μέχρι και σήμερα που διδάσκω Ιστορία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η χρονική περίοδος που επέλεξα να ασχοληθώ και να μελετήσω ειδικότερα, αφού ήρθα σε συνεννόηση με τον επιβλέποντα καθηγητή μου, είναι από την έναρξη της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο, δηλαδή, από το 1878 μέχρι το 1925 που τελικά το νησί έγινε αποικία του Στέμματος¹. Αυτή η «καμπή» στην ιστορία μου κεντρίζει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον γιατί έτσι μπορούμε να δούμε τις αλλαγές που γίνονται και παράλληλα τον τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης, όπου υπάρχει, του φαινομένου αυτού.

Το μεγαλύτερο κίνητρο για τη διεξαγωγή μιας τέτοιας έρευνας είναι το γεγονός πως με την αρχαιοκαπηλία, δηλαδή την κλοπή και την παράνομη πώληση αντικειμένων που θεωρούνται αρχαιολογικά μνημεία, έρχεται αντιμέτωπο το σύνολο των αρχαιολόγων σε πολλές ανασκαφικές θέσεις κατά τη διάρκεια των εργασιών τους. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα από τις ανασκαφές σε τάφους, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι συλημένοι, ενώ ελάχιστοι διατηρούνται ανέπαφοι, αλλά και από την πληθώρα αρχαιοτήτων που κοσμούν πολλά μουσεία του εξωτερικού και τις πολλές ιδιωτικές συλλογές ντόπιων και ξένων, στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

Φιλοδοξία και αντικειμενικός σκοπός της έρευνας είναι η όσο το δυνατόν αρτιότερη κατανόηση του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας σε αυτή την περίοδο που μελετώ,

¹ Χάιντς Ρίχτερ, *Ιστορία της Κύπρου*, τ. Α', Αθήνα 2007, σ. 308

μέσα από την ενδελεχή εξέταση ενός μεγάλου αριθμού αρχειακού υλικού, κυρίως εφημερίδων.

Η εργασία ουσιαστικά διακρίνεται σε τρία μέρη, γίνεται μια σύντομη και περιεκτική αναφορά στο τι συνέβαινε στην Κύπρο πριν το 1878, στη συνέχεια η μελέτη αυτή φτάνει χρονολογικά μέχρι το 1905 που ψηφίστηκε ο Περί Αρχαιοτήτων Νόμος και εν κατακλείδι παρουσιάζεται η κατάσταση που επικρατεί από την ψήφιση του νόμου μέχρι που το νησί έγινε αποικία του Στέμματος.

Ορισμοί

Η παρούσα εργασία μελετώντας το φαινόμενο της αρχαιοκαπηλίας κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο θα κάνει χρήση μιας σειράς ορισμών και εννοιών οι οποίες, βεβαίως, χρειάζονται μια σαφή περιγραφή για την καλύτερη κατανόησή τους. Η ορθή επεξήγηση αυτών των όρων, η οποία και θα πραγματοποιηθεί παρακάτω, θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση της εργασίας.

Αρχαιότητα : σημαίνει κάθε αντικείμενο είτε κινητό είτε τμήμα ακίνητης ιδιοκτησίας, το οποίο αποτελεί έργο αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, γραφικής, ζωγραφικής ή οποιασδήποτε γενικά τέχνης, το οποίο έχει με ανθρώπινη ενέργεια παραχθεί, λαξευτεί, γραφεί, ζωγραφισθεί ή γενικά κατασκευασθεί με οποιοδήποτε τρόπο και με οποιαδήποτε ύλη πριν από τα τελευταία εκατόν χρόνια και το οποίο βρέθηκε, ανακαλύφθηκε ή ανασκάφηκε στην Κύπρο, περιλαμβανομένων των θαλασσίων ζωνών της Κύπρου, και περιλαμβάνει κάθε τέτοιο αντικείμενο ή μέρος του το οποίο έχει προστεθεί, ανακατασκευασθεί, αναπροσαρμοσθεί ή υποκατασταθεί μεταγενέστερα: Νοείται ότι για έργα εκκλησιαστικής ή λαϊκής τέχνης μεγάλης αρχαιολογικής ή καλλιτεχνικής ή ιστορικής σημασίας, αντί του χρονολογικού οροσήμου των εκατό χρόνων, θα λογίζεται το έτος 1940 μ.Χ., ανεξάρτητα από τον τόπο κατασκευής ή προέλευσής τους»².

Αρχαιοκαπηλία : είναι το παράνομο εμπόριο αρχαίων αντικειμένων³.

² http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2014_1_200.pdf, σ. 2

³ Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα 2002, σ. 288

Λαθρανασκαφή: ανασκαφή που γίνεται κρυφά (σε αναζήτηση ευρημάτων, τα οποία συνήθως εμπορεύονται αρχαιοκάπηλοι)⁴.

Σύλληση: η παράνομη απόσπαση, κλοπή αντικειμένων, κυρ. εκκλησιαστικών σκευών, εικόνων κ.λπ. από ιερούς χώρους ή και από τάφους: ~ αρχαιοτήτων / αρχαίων τάφων⁵.

Τυμβωρύχος: πρόσωπο που ανοίγει τάφους, για να τους συλήσει / (μτφ) πρόσωπο που διασύρει την μνήμη νεκρού ή εκμεταλλεύεται κάτι το ιερό (από το παρελθόν) για δικό του όφελος⁶.

Αρχαιολογικό έγκλημα

Ανάλυση οφείλω να κάνω και στον όρο αρχαιολογικό έγκλημα μιας και η παρούσα έρευνά μου έχει το συγκεκριμένο είδος εγκλήματος ως επίκεντρο. Ακολουθώντας μια γενική ανάλυση του όρου μπορεί να ειπωθεί πως το αρχαιολογικό έγκλημα είναι μια ευρεία εγκληματική έννοια η οποία συνίσταται στην καταστροφή, που μπορεί να προέλθει με άμεσες ενέργειες ή με έμμεσες όπως την καταστροφή που διαπράττεται με την διατάραξη του αρχαιολογικού πλαισίου στην προσπάθεια των αρχαιοκάπηλων να ανιχνεύσουν θέσεις και να βρουν έργα τέχνης ή και άλλα πολύτιμα αντικείμενα- αλλά ακόμη και στην κλοπή, τη διακίνηση, το εμπόριο και φυσικά την παράνομη πώληση αρχαιοτήτων και γενικά πολιτιστικών αγαθών⁷.

Όστρακο: Θραύσμα πήλινου αντικειμένου (αγγείου ή κεραμιδιού) ⁸ (μετά από συντήρηση γίνεται συγκόλληση αυτών των θραυσμάτων και έτσι επιτυγχάνετε μερική ή ολική αποκατάσταση αγγείων).

Κατάσταση που επικρατούσε στο νησί πριν το 1878

Οι κάτοικοι της Κύπρου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, 1571 – 1878 δεινοπαθούσαν, η πληθώρα αβάστακτων φορολογιών και οι απαιτήσεις της Οθωμανικής κυβέρνησης είχαν οδηγήσει σε εξαθλίωση το μεγαλύτερο μέρος του

⁴ Στο ίδιο, σ. 985

⁵ Στο ίδιο, σ. 1679

⁶ Στο ίδιο, σ. 1815

⁷ Thomas, S. και Grove, L. *Introduction in Heritage Crime: Progress, Prospects and Prevention.* , New York and Hampshire 2014, σ. 2-3

⁸ Μπαμπινιώτης, ό.π. σ. 1283

πληθυσμού που ήταν άλλωστε και η χαμηλότερη κοινωνική τάξη. Η πείνα και η φτώχεια ήταν χαρακτηριστικό τους γνώρισμα. Το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων του νησιού ήταν επίσης πολύ χαμηλό. Αυτές όλες οι συνθήκες ευνόησαν την πώληση των αρχαιοτήτων γιατί ήταν απλά θέμα επιβίωσης για τους δυσπραγούντες Κύπριους που εκμεταλλεύτηκαν στη συνέχεια οι «πολιτισμένοι» Ευρωπαίοι.

Οι πρώτες συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες στο νησί αρχίζουν μετά το 1850 από πρόξενους και διανοούμενους που έχουν την συμπάθεια της Οθωμανικής διακυβέρνησης⁹.

Ένας από τους πρώτους επιστήμονες που επισκέπτονται το νησί είναι ο Γερμανός αρχαιολόγος και επιγραφολόγος Ludwig Ross που φθάνει στην Κύπρο το 1845 και μένει για περίοδο τεσσάρων μηνών. Αυτός αγοράζει διάφορες αρχαιότητες και αποστέλλει στο Βερολίνο την περίφημη στήλη του Σαργών Β΄ που βρέθηκε στο αρχαίο Κίτιον.

Ο ίδιος περιγράφει την κατάσταση που επικρατούσε τότε στο νησί και ασκεί κριτική επάνω στο άγριο κυνήγι των αρχαιοτήτων που γινόταν από διάφορους ευρωπαίους προξένους¹⁰.

Ένα επίσης, κατατοπιστικό κείμενο για την κατάσταση των αρχαιοτήτων στην Κύπρο είναι μια γαλλική προξενική έκθεση του 1859:

Η κατάκτηση και οι ξένες εισβολές έχουν φέρει την χώρα αυτή σε μια αξιοθρήνητη κατάσταση, και εξαφάνισαν τα μνημεία της αρχαιότητας και του πολιτισμού, του φοινικικού, του αιγυπτιακού, του ελληνικού και του ρωμαϊκού. Για τον λόγο αυτό οι αρχαιολόγοι δεν βρίσκουν παρά μόνο θραύσματα ελληνικά ή ρωμαϊκά ή και κυπριακά, αλλά και ερείπια που προέρχονται από αρχαίες πόλεις, όπως το Κίτιον, το Κούριο, τη Σαλαμίνα, τη Λευκωσία, την Αμαθούντα και το μόνο πράγμα που βλέπει κανείς είναι βουνά από πέτρες, τις τοποθεσίες των υποδρόμων και τα ιερά της ειδωλολατρίας [...] Δεν υπάρχει στην Κύπρο συλλογή αρχαιοτήτων. Έχουν πωληθεί όλες στους Άγγλους, Γάλλους και Γερμανούς ταξιδιώτες κατά τη διάρκεια της ανεύρεσής τους. Εν κατακλείδι, η σύγχρονη κατάσταση της Κύπρου είναι αυτή ενός τόπου που παλιά ήταν

⁹ Άννα Μαραγκού, *Έργα και Ημέραι, Ο πρόξενος Λουίτζι Πάλμα ντι Τσεσνόλα 1832 -1904*, Λευκωσία 2000, σ. 26

¹⁰ Στο ίδιο, σ. 35

περίφημος, πλούσιος και κατοικημένος, ενώ σήμερα δεν είναι παρά η σκιά του παρελθόντος του, που θα μπορούσε να είχε καλύτερη τύχη¹¹.

Παραθέτω αυτούσια την πιο κάτω επιστολή όπως μας την δημοσιεύει στα *Κυπριακά Χρονικά* του 1936 ο Ν. Γ. Κυριαζής για να καταλάβουμε το μέγεθος της αρχαιοκαπηλίας καθώς επίσης τον τρόπο που φυγαδεύονταν οι αρχαιότητες.

Έν Λάρνακι την 15 Ιουλίου 1866.

Κύριε κυβερνήτα,

Έλαβον την επιστολήν , ην μου είχατε κάμη την τιμήν να μου γράψητε την προΰαν αυτήν, δια να με πληροφορήσητε δια την έλευσιν του «Senre» εις τον λιμένα Λάρνακος, και δια την εντολήν ην έχετε επιφορτισθή, και η οποία συνίσταται εις το να επιβιβάσητε επί του πλοίου σας 22 κιβώτια αρχαιότητας προωρισμένας δια τα αυτοκρατορικά μουσεία.

Θα φροντίσω να δοθώσι διαταγαί ώστε να σου δοθώσι το ταχύτερον τα κιβώτια αυτά.

Ανασκαφαί, αναληφθείσαι εν ονόματι της γαλλικής κυβερνήσεως εν Λεμεσώ εις λατινικόν κοιμητήριον τελευταίως ανακαλυφθέν, ετελείωσαν γροντίδι του προξενείου της Γαλλίας. Αριθμός τις επιτύμβιων (1) πλακών, με επιγραφάς είτε και οικόσημα, ανευρέθησαν και μετεφέρθησαν εις το μοναστήριον της Terre Sainte, δυστυχώς, δεν υπάρχει κανένα περιγραφόμενον μέρος, εις το οποίον να τοποθετηθώσι εν πάση ασφαλεία. Είμαι πεπεισμένος ότι αν εγνώριζε τούτο η κυβέρνησις, θα έκρινεν επίκαιρον να επωφεληθή της περιπτώσεως της παρουσίας σας εις τα ύδατα της Κύπρου δια να μεταφέρη εις την Γαλλίαν τα ευρήματα αυτά αποβάντα ιδιοκτησία μας συνεπεία φερμανίου της Πύλης.

Νομίζω λοιπόν, κ. Κυβερνήτα, ότι δύναμαι να αναλάβω να σας παρακαλέσω, όπως αν μη τι κώλυμα υπάρχει, μεταβήτε με το «Senre» εις Λεμεσόν, εν συνοδεία μου, όπου θα ενασχοληθώμεν με την μεταφοράν των ρηθειςών ενεπίγραφων επιτύμβιων πλακών.

Διατελώ μετ' αφοσιώσεως

C. Ceccaldi¹²

¹¹ Στο ίδιο, σ. 30, 31

¹² *Κυπριακά Χρονικά*, Τεύχος Γ', Ιούλ. – Σεπτ. 1936, σ.215

Ακόμα μια αποκαλυπτική για την κατάσταση των αρχαιοτήτων της Κύπρου είναι μια επιστολή Αλγερινού αρχαιοκάπηλου προς τον Γάλλο πρόξενο στο νησί Dozon, την οποία δημοσιεύει στα *Κυπριακά Χρονικά* του 1936 ο Ν. Γ. Κυριαζής. Μέσα από αυτή φαίνεται ότι πολλοί επίσημοι αλλά και ιδιώτες με διάφορους τρόπους εξασφαλίζουν την εύνοια των αρχών του νησιού, είτε ακόμα παίρνοντας Βεζυρική άδεια, λόγω της αμάθειας και άγνοιας της τουρκικής κυβέρνησης για την αξία του αρχαιολογικού θησαυρού της Κύπρου. Έτσι, με μεγάλη ελευθερία έκαναν ανασκαφές σε όλη την Κύπρο, αγόραζαν και εξήγαγαν αρχαιότητες. Τα μέχρι σήμερα αρχαία αντικείμενα, που με διάφορους τρόπους φυγαδεύτηκαν και κοσμούν ιδιωτικές συλλογές είτε και αίθουσες μουσείων διαφόρων κρατών, είναι τόσα πολλά ώστε αν καμιά φορά συγκεντρωθούν όλα, θα γέμιζαν οι αίθουσες ενός πολύ ευρύχωρου μουσείου και θα είχαν ανεκτίμητη αξία.

Ένας από τους γνωστούς αρχαιοκάπηλους που έδρασε στο νησί από το 1861 είναι ο Robert Hamilton Lang, αντιπρόσωπος μιας εμπορικής επιχείρησης που άνοιξε παράρτημα στην Κύπρο. Το 1863 η εταιρεία στην οποία δούλευε πήρε την αντιπροσωπεία της Οθωμανικής τράπεζας και έτσι υπηρέτησε ως πρώτος διευθυντής της. Επίσης, ήταν διορισμένος από την βρετανική κυβέρνηση αρχικά ως υποπρόξενος και μετά ως πρόξενος μέχρι το 1872¹³. Ο ίδιος επισκέπτεται χωριά, από τα οποία αγοράζει διάφορες αρχαιότητες¹⁴. Επίσης, οργάνωσε ένα ολόκληρο ανασκαφικό συνεργείο με ημερομίσθιο δύο γρόσια για κάθε εργάτη, αγόρασε από ένα χωρικό γη που περιείχε αρχαιότητες. Δεν είχε όμως φερμάνι (διαταγή) ούτε επίσημη άδεια για ανασκαφές, τις οποίες συνέχιζε, το μόνο θέμα που τον απασχολεί είναι η εξαγωγή των ανευρεθέντων από την Κύπρο. Καταφέρνει όμως με διάφορα κόλπα να στείλει όλα τα ευρήματα το 1870 στο βρετανικό μουσείο τα οποία βρίσκονται εκεί μέχρι σήμερα. Ο ίδιος μας λέει ότι, ο λόγος που δεν δίνει η Πύλη φερμάνια, ήταν ότι οι ίδιοι οι Οθωμανοί ενδιαφέρονταν για τη δημιουργία ενός μουσείου¹⁵.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψη αν δεν αναφέρω ένα μεγάλο αρχαιοκάπηλο που πέρασε από την Κύπρο και θα μπορούσε εύλογα να ταυτιστεί με τον λόρδο Έλγιν, ο οποίος έδρασε στην Ακρόπολη των Αθηνών, αλλά στο πολλαπλάσιο, λόγω του μεγέθους της κλοπής που διενήργησε στο νησί. Αυτός ήταν ο στρατηγός Λουίτζι Πάλμα ντι

¹³ Μαραγκού, ό.π., σ. 44

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 46

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 48

Τσεσνόλα που φτάνει στη Λάρνακα την μέρα των Χριστουγέννων του 1865 για να αναλάβει καθήκοντα Αμερικανού προξένου στο νησί.¹⁶ Παραμένει στην Κύπρο για έντεκα χρόνια¹⁷. Αγοράζει αρχαιότητες και γνωρίζεται με τον Άγγλο πρόξενο Robert Hamilton Lang από τον οποίο έμαθε για τις δικές του ανακαλύψεις και τις συλλογές του που είχε ήδη αποκτήσει από την δραστηριότητα του των τελευταίων πέντε χρόνων. Πραγματοποιούν μαζί ανασκαφές με διάφορους εργάτες που προσλαμβάνουν από τη Λάρνακα και τα γύρω χωριά¹⁸. Αργότερα, αφού εξασφάλισε φιρμάνι από την τουρκική κυβέρνηση στην Κωνσταντινούπολη για να πραγματοποιηεί ανασκαφές όπου αυτός επιθυμούσε, ξεκίνησε με δικά του συνεργεία εργατών να σκάβει πρώτα στο Δάλι. Μέχρι τον Νοέμβριο του 1868 η συλλογή με Κυπριακές αρχαιότητες του Τσεσνόλα ήταν περισσότερες από 2000¹⁹. Ο ίδιος προσπαθεί συνεχώς να την εμπλουτίσει με νέα ευρήματα και να προωθή προς πώληση στις αγορές της Ευρώπης. Συναγωνίζεται τον Γάλλο αλλά και τον Άγγλο πρόξενο στο κυνήγι της απόκτησης αρχαίων αντικειμένων. Οι συλλογές του αυξάνονταν μέρα με την ημέρα και έστειλε αρχαιότητες ανεξέλεγκτα παντού²⁰. Πωλεί αρχαία αντικείμενα στα μουσεία του Βερολίνου, Βιέννης (Kunsthistorisches Museum) και Τορίνο, επίσης σε μεγάλη δημοπρασία στο Παρίσι το 1870²¹. Στο Λονδίνο τον Τσεσνόλα αντιπροσωπεύει επίσημα ο οίκος Rollin & Feuardent, όπου τους στέλνει το 1871 εξήντα έξι κιβώτια που περιείχαν 5756 Κυπριακές αρχαιότητες²², αυτές πουλιούνται σε δημοπρασία. Ευρήματα του Τσεσνόλα ήδη βρίσκονται σε πολλά μουσεία της Ευρώπης και της Αμερικής. Στη Βοστώνη, στο Μουσείο Καλών Τεχνών, στην Αθήνα, στο Μόναχο, στην Οξφόρδη, στο Κέιμπριτζ και στη Γενεύη. Ο ίδιος μεταξύ των ετών 1870 – 1872 δωρίζει αρχαιότητες σε φίλους και γνωστούς καθώς επίσης στην Κωνσταντινούπολη, για να διατηρεί πάντα τις καλές σχέσεις που είχε, παράλληλα δωρίζει και στο Τορίνο, στην Ακαδημία των Επιστημών²³. Ο στρατηγός συνεχίζει τις ανασκαφές με τα συνεργεία του στην Παλαίπαφο, στη Πόλη της Χρυσοχούς, καλύπτει όλη την βόρεια οροσειρά μέχρι την Κερύνεια, σταματάει στους Σόλους, επισκέπτεται το Μπελλαπίς, μαζεύει ακατάπαυστα αρχαιότητες από παντού. Παράλληλα αγοράζει από τους ντόπιους που τρέχουν να του πουλήσουν για να

¹⁶ Louis Palma di Cesnola, *Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, Limassol 1991, σ. 41

¹⁷ Μαραγκού, ό.π., σ. 81

¹⁸ Στο ίδιο, σ. 164

¹⁹ Στο ίδιο, σ. 176

²⁰ Στο ίδιο, σ. 178

²¹ Στο ίδιο, σ. 186

²² Στο ίδιο, σ. 187

²³ Στο ίδιο, σ. 190

κερδίσουν²⁴. Συνεχίζει τις έρευνές του στην Αμαθούντα και στο Κούριο όπου αποκομίζει πραγματικούς θησαυρούς. Το πάθος για τις αρχαιότητες, το κέρδος, η πολυπόθητη δόξα και αίγλη οδήγησε τον Αμερικανό πρόξενο σε ένα ξέφρενο ταξίδι αναζήτησης σε ολόκληρο το νησί από τα Ανατολικά στα Δυτικά και από τα Βόρεια στα νότια. Οι συνθήκες που επικρατούσαν τότε στο νησί, η φτώχεια, η ένδεια και η εξαθλίωση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού ευνόησαν τον Λουίτζι Πάλμα ντι Τσεσνόλα.

Το σύνολο των αρχαίων αντικειμένων που αποκόμισε στα έντεκα χρόνια της παραμονής του στην Κύπρο ήταν 35.573. Πέντε χιλιάδες από αυτά χάθηκαν το 1871 όταν ναυάγησε το πλοίο που τα μετέφερε στην Αμερική κοντά στην Συρία. Ένα μεγάλο μέρος της συλλογής δόθηκε ως «δώρο» στην Οθωμανική κυβέρνηση έναντι του φερμανιού που του είχε δοθεί.

Δωρίθηκαν αρχαιότητες από τον Αμερικανό πρόξενο στα πιο κάτω μουσεία:

1. Αυτοκρατορικό μουσείο στην Κωνσταντινούπολη
2. Βασιλικό μουσείο του Μονάχου
3. Στο Αιγυπτιακό μουσείο του Τορίνο
4. Στο Ανθρωπολογικό μουσείο του Τορίνο
5. Στην Αρχαιολογική Εταιρεία των Αθηνών
6. Στο Μουσείο της Περούτζια
7. Στο Ινστιτούτο Σμιθσόνιαν της Ουάσιγκτον

Πωλήσεις αρχαιοτήτων από τον Αμερικανό πρόξενο έγιναν στα πιο κάτω μουσεία:

1. Μουσείο του Βερολίνου
2. Μουσείο του Κέμπριτζ
3. Μουσείο του Κένσιγκτον
4. Μουσείο Τέχνης της Βοστώνης

²⁴ Στο ίδιο, σ. 250

Περισσότερα από τα 2/3 των ευρημάτων σήμερα ανήκουν στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης²⁵.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι ο Τσεσνόλα προκάλεσε μεγάλη καταστροφή στην αρχαιολογία της Κύπρου, η χωρίς ανασκαφική μέθοδο τεχνική που χρησιμοποιούσε, η απουσία λεπτομερειακού ανασκαφικού ημερήσιου ημερολογίου, η έλλειψη σχεδιαστικής αποτύπωσης *in situ* όλων των ευρημάτων και η φωτογράφησή τους πριν από την απόσπαση από το έδαφος ισούται με εγκληματική πράξη. Όλα αυτά εύλογα εξηγούνται, αφού σκοπός του όπως και σκοπός όλων των άλλων επίδοξων «αρχαιολόγων» που έδρασαν εκείνη την εποχή ήταν η απόκτηση και όχι η προσφορά στην έρευνα.

Χαρακτηριστικά, προς το τέλος της Τουρκοκρατίας και πιο συγκεκριμένα μεταξύ των ετών 1870 και 1873 εξαιτίας της οικονομικής δυσπραγίας, υπήρξε δυστυχία στο νησί, αλλά λόγω των ανασκαφών οι άνθρωποι δούλευαν ως εργάτες και έτσι μετριαζόταν το κακό²⁶. Η Οθωμανική διοίκηση δηλαδή επέτρεπε τις ανασκαφές διευκολύνοντας τους άπορους και παράλληλα επωφελείτο και η ίδια γιατί γίνονταν για λογαριασμό της²⁷.

Κατάσταση που επικρατούσε στο νησί από το 1878 μέχρι το 1905

Ύστερα από πολλές συσκέψεις του τουρκικού υπουργικού συμβουλίου, αποφασίστηκε η σύναψη σύμβασης για την Κύπρο στις 4 Ιουνίου 1878²⁸. Στις 7 Ιουλίου 1878, υπογράφηκε το φερμάνι που μεταβίβαζε τη διοίκηση της Κύπρου στους Βρετανούς²⁹.

Η βρετανική κυβέρνηση αφού είχε πλέον εξασφαλίσει τον έλεγχο της Κύπρου, στις 19 Ιουλίου 1878 αποβίβασε στρατό στην περιοχή της Λάρνακας. Αυτό προκάλεσε κύμα ενθουσιασμού στους Έλληνες κατοίκους του νησιού ενώ στους μουσουλμάνους, που αποτελούσαν τότε το 1/5 του πληθυσμού, απάθεια. Αυτή η αντίδραση των Ελλήνων ήταν δικαιολογημένη γιατί η οικονομική κατάσταση του

²⁵ Στο ίδιο, σ. 118

²⁶ *Νέον Κίτιον*, 3 Ιανουαρίου 1880

²⁷ *Νέον Κίτιον*, 6 Δεκεμβρίου 1879

²⁸ Χάιντς Ρίχτερ, *Ιστορία της Κύπρου*, τόμος Α', Αθήνα 2007, σ.41

²⁹ Στο ίδιο, σ. 44

νησιού και οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων είχαν επιδεινωθεί τα τελευταία χρόνια, επίσης οι αυθαιρεσίες των τοπικών οργάνων πολλαπλασιάζονταν³⁰.

Στις 22 Ιουλίου 1878 κατέφθασε στη Λάρνακα ο πρώτος άγγλος Ύπατος Αρμοστής, όπως προσδιορίστηκε ο τίτλος του γενικού διοικητή, σερ Γκάρνερ Γούλσλεϋ, βρετανός στρατιωτικός, με το βαθμό του αντιστράτηγου³¹.

Από τους πρώτους στόχους που έθεσε η αγγλική διοίκηση ήταν η αναδιοργάνωση του κτηματολογίου και η χαρτογράφηση της Κύπρου. Αυτό το δύσκολο έργο ανέλαβε ένας νεαρός αξιωματικός του μηχανικού, ο Χέρμπερτ Οράτιος Κίτσεναρ, που έφτασε στην Κύπρο το 1878. Η χαρτογράφηση του νησιού υπήρξε υποδειγματική, μ' ένα πλήθος λεπτομερειών. Σημείωσε τα κτιριακά συγκροτήματα, ναούς, ξωκλήσια, πηγάδια, χώρους με αρχαία ερείπια και επιδεικνύοντας έντονο φιλοαρχαιολογικό ενδιαφέρον, πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Κυπριακού Μουσείου το 1882, του οποίου διετέλεσε πρώτος έφορος³².

Τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας παρόλο που γίνονταν προσπάθειες να οργανωθεί η Αρχαιολογία και το Κυπριακό Μουσείο παρουσιάζονται κάποιες παρατυπίες με την ανοχή των επίσημων Αρχών. Απ' ότι φαίνεται, το Κυπριακό Μουσείο ήταν μόνο κατ' όνομα Μουσείο για Κυπριακές αρχαιότητες γιατί αυτές έφευγαν για την Αγγλία³³. Ακόμα και κατά το έτος ίδρυσης του Μουσείου το 1882³⁴, 40 κιβώτια γεμάτα αρχαιότητες, μέσω του νέου Διοικητηρίου, εστάλησαν στη Μ. Βρετανία³⁵. Παράλληλα, οι Άγγλοι κυβερνώντες παραχωρούσαν ασύστολα άδειες για τη διενέργεια ανασκαφών σε όποιον ζητούσε και επιθυμούσε να σκάψει στο νησί με μόνη συμφωνία να παραχωρεί ένα μέρος των ευρημάτων στο Μουσείο. Με αυτό τον τρόπο δινόταν η αφορμή να φυγαδεύονται τα καλύτερα και τα περισσότερα, φυσικά, αρχαιολογικά αντικείμενα. Επίσης δινόταν η ευκαιρία να γίνονται πολλές φιλονικίες, να εγείρονται αγωγές και να διεξάγονται δίκες που αφορούσαν ουσιαστικά ξένη περιουσία. Οι Άγγλοι χαιρόνταν γιατί στο παρελθόν πολλές Κυπριακές αρχαιότητες μεταφέρθηκαν στα Μουσεία του Βερολίνου, της Νέας Υόρκης και του Παρισιού και

³⁰ Ε. Κωφός, *Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881*, σ.202

³¹ Γ. Γεωργής, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλτρωτισμό στον ανταποικιακό αγώνα*, Αθήνα 1999, σ. 18

³² Στο ίδιο, σ. 21

³³ *Αλήθεια*, 19 Αυγούστου 1882, *Σάλπιγξ*, 18 Δεκεμβρίου 1885

³⁴ Christina Haywood –Souyoudzoglou, *Cypriot Antiquities in Dublin, The Collections of the National Museum of Ireland and University College Dublin*, Nicosia 2004, σ. 2.

http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument (ημερομηνία πρόσβασης 4/5/2017)

³⁵ *Αλήθεια*, 19 Αυγούστου 1882

τώρα ανοίγει διάπλατα ο δρόμος για τα Μουσεία του Λονδίνου³⁶. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η παραχώρηση άδειας για ανασκαφή στο χωριό Επισκοπή Λεμεσού σε κάποιον Άγγλο, με μοναδικό όρο να πιάνει τις μισές αρχαιότητες ο ίδιος και οι υπόλοιπες μισές να πηγαίνουν στο Κυπριακό Μουσείο³⁷, παρεκκλίνοντας έτσι από την κείμενη νομοθεσία του ενός τρίτου. Τελικά, μετά από μία βδομάδα, η Κυβέρνηση ανακάλεσε την άδεια του Άγγλου³⁸ γιατί ο ίδιος οικειοποιήθηκε τα ανασκαφέντα ευρήματα³⁹, παραβαίνοντας τον όρο της άδειας ανασκαφής.

Μάλιστα, η όλη κατάσταση προκάλεσε ακόμα και τη διαμαρτυρία της Πύλης, γιατί η Αγγλική κυβέρνηση μεταφέρει στην Αγγλία βιβλία, χειρόγραφα και άλλα αρχαία έργα τέχνης, τα οποία βρίσκονταν στην Οθωμανική βιβλιοθήκη της Κύπρου και περιείχαν πολύτιμους θησαυρούς για την ιστορία του νησιού⁴⁰.

Τότε, οι αγοραπωλησίες αρχαίων αντικειμένων στο νησί γίνονταν ελεύθερα, αυτό διαφημιζόταν ακόμα και στις εφημερίδες της εποχής. Το εκπληκτικό είναι ότι αρχαία αντικείμενα πωλούνταν ακόμα και σε φαρμακείο⁴¹. Αυτή όλη η κατάσταση ήταν γνωστή και στους επισκέπτες «αρχαιοφίλους». Τον Οκτώβριο του 1885 σε incognito επίσκεψη της Αυτοκράτειρας της Αυστρίας στη Λάρνακα, αφού περιηγήθηκε στην πόλη του Ζήωνα, αγόρασε αρχαιότητες από κάποιο κατάστημα και μετά συνέχισε το ταξίδι της προς την Παλαιστίνη⁴². Τον Μάρτιο του 1898 πολλοί Άγγλοι και Αμερικάνοι περιηγητές αγόρασαν και πήραν μαζί τους διάφορα αρχαία αντικείμενα⁴³. Σε Κυπριακές εφημερίδες της εποχής δημοσίευαν και ξένοι ότι αγοράζουν αρχαιότητες σε ψηλές τιμές, όπως ο οίκος Spink & Son⁴⁴.

Γενικά, όσον αφορά τις αρχαιότητες η ίδια κατάσταση που επικρατούσε κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας στο νησί συνεχίστηκε και κατά τα πρώτα 27 χρόνια της Αγγλοκρατίας. Γινόταν βεβήλωση από τις αρχαιολογικές ανασκαφές, θα έλεγα καλύτερα εκσκαφές, που δεν γίνονταν για την έρευνα της επιστημονικής αλήθειας αλλά για την απόκτηση υλικού κέρδους. Μάταια ο λαός, οι εκκλησιαστικοί και λαϊκοί ηγέτες της Κύπρου με ψηφίσματα, αρθρογραφίες, επερωτήσεις στη βουλή

³⁶ *Σάλπιγγ*, 18 Δεκεμβρίου 1885

³⁷ *Αλήθεια*, 12 Μαΐου 1883

³⁸ *Αλήθεια*, 19 Μαΐου 1883

³⁹ *Αλήθεια*, 16 Ιουνίου 1883

⁴⁰ *Αλήθεια*, 10 Μαΐου 1884

⁴¹ *Αλήθεια*, 1 Αυγούστου 1885

⁴² *Αλήθεια*, 24 Οκτωβρίου 1885

⁴³ *Αλήθεια*, 4 Μαρτίου 1898

⁴⁴ *Νέον Έθνος*, 10 Φεβρουαρίου 1900

και συλλαλητήρια ζητούσαν από τους Άγγλους την προστασία των αρχαιοτήτων και την απαγόρευση της εξαγωγής τους από το νησί⁴⁵. Ήταν ένα συνεχές παράπονο γιατί εκατοντάδες ανασκαφές γίνονταν και όλα τα πολύτιμα αρχαία ευρήματα πήγαιναν στο Λονδίνο και στο μουσείο της Λευκωσίας που ιδρύθηκε το 1882 πήγαιναν μόνο τα διπλά ή αυτά που δεν είχαν αξία.

Σε μια από τις επερωτήσεις στο Νομοθετικό Συμβούλιο κατά πόσο η κυβέρνηση είχε δώσει άδεια για ανασκαφές σε υπαλλήλους της και εάν το έκανε αυτό έχοντας υπόψη τον Οθωμανικό περί αρχαιοτήτων νόμο, οι κυβερνώντες γεμάτοι αλαζονεία απάντησαν ότι, δεν εμποδίζονται από τον Οθωμανικό κανονισμό και από το 1882 η κυβέρνηση έδωσε άδεια σε πολλούς, όπως τον Αρμωστή Biddulph, τον Αρχιγραμματέα Ουάρρεν, σε λοχαγούς και σε άλλους αξιωματούχους. Δηλαδή, παρά την κείμενη νομοθεσία (Οθωμανική) οι Άγγλοι καταστρατηγώντας την, αφού την χαρακτήρισαν άκυρη γι' αυτούς, σύλησαν τα αρχαία μνημεία της Κύπρου⁴⁶.

Για να καταλάβουμε καλύτερα την αδιαφορία, την υπεροψία και την ειρωνεία που περιέβαλε τους Άγγλους κυβερνώντες παραθέτω αυτούσια αρθρογραφία που δημοσιεύτηκε από την Εφημερίδα των συζητήσεων στην Αθήνα, στις 2 Απριλίου 1894 και αναδημοσίευσε το Έθνος, στις 4 Μαΐου του ίδιου έτους.

Ο κ. Χάρισσον που αναφέρει το άρθρο ήταν Άγγλος φιλέλληνας που συνέστησε το 1890 στο Λονδίνο μετά από πρόσφατη επίσκεψή του στην Αθήνα επιτροπή για να διεκδικήσει να αποδοθούν στους νόμιμους κατόχους τους οι αρχαιότητες που έκλεψε από την Ακρόπολη των Αθηνών και πήρε στην Αγγλία ο λόρδος Έλγιν. Αυτή η ιδέα του Χάρισσον βρήκε και την υποστήριξη κάποιων εφημερίδων της Αγγλικής πρωτεύουσας καθώς επίσης και ενός Αθηναίου δημοτικού συμβούλου που υπέβαλε στο συμβούλιο ψήφισμα εκφράζοντας παράλληλα την ευχή προς την βασίλισσα και το αγγλικό κοινοβούλιο να επιστραφούν τα συληθέντα⁴⁷.

Εφημερίς των συζητήσεων, αρ. φύλ. 128, 02.04.1894: 1-2

ΕΛΓΙΝΟΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

Τῷ κ. Χάρισσων

Ἀντηχοῦσιν ἔτι εἰς τὰ ὄτα παντὸς Ἑλληνοῦ οἱ μεγαλόφρονες λόγοι τοῦ κ. Χάρισσων, ζητοῦντος ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου καὶ τῆς τέχνης τὴν ἀπόδοσιν τῶν

⁴⁵ *Νέον Έθνος, 3 Μαΐου 1949*

⁴⁶ *Ένωσις, 10 Απριλίου 1886*

⁴⁷ *Εστία, 9 Δεκεμβρίου 1890*

Ἑλγινείων μαρμάρων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ ὀλόκληρον σχεδὸν αἰῶνα τὰ εἶχε καταχράνει ἡ ἀγγλικὴ ἀρπαγὴ καὶ ὀμίχλη, μαντεύων δὲ τὸν ὑποκάρδιον ἡμῶν πόθον προεκάλει τότε ὁ ἱπποτικὸς ἄγγλος μεγαλοπρεπὲς δημοψήφισμα τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐπανορθώσεως!

Οἱ λόγοι, ἔγραφεν ὁ Χάρισσων, οἷτινες ἐπιστεύετο, ὅτι ἐδικαίουν τὸν Ἑλγιν καὶ τὴν δεχθεῖσαν τὰ Ἑλληνικὰ μάρμαρα Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ἐξέλιπον πάντες ἢ συνηγοροῦσι νῦν ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ φυσικὴν τῶν πατρίδα· ἐνῶ δὲ τὸ κλίμα καὶ ὁ καπνὸς τοῦ Λονδίνου φθείρουσι βραδέως τὴν λείαν αὐτῶν ἐπιφάνειαν, ὁ ἑλληνικὸς ἀὴρ ἐπὶ αἰῶνας ἔτι θὰ προεφύλαττεν αὐτά.

Καὶ προσέθετεν: Ἀπελθε εἰς τὸ Μουσεῖον, ἀναγνῶστα, καὶ ἴδε τὰς ραγάδας, αἵτινες κατέφαγον σκληρῶς τὰ ἑλληνικὰ μάρμαρα, πληροῦνται αὐταὶ νυχθημερὸν καπνοῦ γαιανθράκων καὶ μάτην πλύνονται καὶ καθαρίζονται διὰ μεγάλης δαπάνης καὶ ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων...

Ἄλλ' ἢ φωνὴ τοῦ Χάρισσων ἀπέβη τότε φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ παρομοίων αἰσθημάτων. Ἡ ἀγγλικὴ συνείδησις δὲν νιοθέτησε τὴν δικαίαν αὐτοῦ ἔκκλησιν. Ὁ Παρθενὸν ἐξακολουθεῖ ὢν διαμελισμένος καὶ ἡ Καρυάτις δὲν ἐπαλινόστησε εἰς τὸ Ἐρεχθεῖον, δὲν ἤλθε νὰ βοηθήσῃ τὰς βασταζούσας τὴν περίκομψον αὐτοῦ στέγην ἀδελφάς της.

Ὅτε ὁ Ἑλγιν διέπραξε τὴν ἱεροσυλίαν ἐκείνην, ἐπίστευε, λέγουσιν, ὅτι ἔσωζεν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος πολύτιμα καλλιτεχνήματα. Οἱ Τοῦρκοι τὰ περιεφρόνουν, οἱ δὲ Ἕλληνες οὐδὲ νὰ στενάξωσι τότε ἐτόλμων. Δύνανται νὰ φέρωσι τὰ αὐτὰ δικαιολογητικὰ ἐπιχειρήματα οἱ Ἄγγλοι τοῦ 1894 ἐρωτώμενοι, διατὶ πωλοῦσι τοὺς ἀρχαιολογικοὺς τῆς Κύπρου θησαυρούς; Ἡ φωνὴ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀποδόσεως ἐσίγησεν. Ἀλλὰ διὰ ν' ἀκουσθῇ ἄρα γε ἡ φωνὴ νέων ἀδικιῶν καὶ νέας ἀρπαγῆς;

Πικρὸν παράπονον ἀκούεται ἐπὶ τούτῳ ἐκ Κύπρου. Τάφοι ἀρχαῖοι καθ' ἑκατοντάδας ἀνασκάπτονται, πᾶν δ' ἐν αὐτοῖς πολύτιμον εὔρημα λαμβάνει τὴν εἰς Λονδίνον ἄγουσαν· ὡσεὶ δὲ αἱ ἀρχαὶ νὰ εἰρωνεύοντο τοὺς κατοίκους ἐπὶ τῇ λατρείᾳ, ἣν τρέφουσι πρὸς τὰ ἱερὰ κειμήλια τῶν πατέρων αὐτῶν — ἴδρυσαν καὶ διατηροῦσιν ἐν Λευκωσίᾳ Μουσεῖον, ἐν ᾧ κατατίθενται εὐλαβῶς μόνον τὰ διπλᾶ ἢ τ' ἀνάξια λόγου εὐρήματα!

Τί ἔλεγε λοιπὸν πρὸ τριετίας ὁ κ. Χάρισσων περὶ ἀποδόσεως τῶν ἑλληνικῶν μαρμάρων, ὅτε τὰ κυπριακά, — τὰ ὅποια μεθ' ὅλην τὴν κυματίζουσαν ἐπ' αὐτῶν ἀγγλικὴν σημαίαν, εἶνε ἑλληνικὰ ἐπίσης, — ὅτε τὰ κυπριακὰ διαρπάζονται ἀκόμη;

Ἐζήτει τότε νὰ τάξῃ τὴν ἀγαθὴν φήμην τῆς Ἀγγλίας ὑπεράνω πάσης ἀρπαγῆς καὶ ἠῤῥετο, ὅπως ἀπεδόθῃ ἡ Ἐπτάνησος καὶ ἡ Ἐλιγολάνδη, νὰ ἀποδοθῶσι καὶ τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνος εἰς τοὺς νομίμους αὐτῶν κτήτορας. Ἡ φωνὴ του δὲν ἠκούσθη τότε, ὅπως δὲν ἠκούσθη πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἡ εὐγενὴς ἐκείνη διαμαρτύρησις τοῦ Βύρωνος, ἡ τάξασα τὸν Ἑλγιν ἐν ἴσῃ πρὸς τὸν Ἡρόστρατον μοῖρα.

Ἔστω. Ἦδη ὅμως δὲν πρόκειται περὶ ἀποδόσεως· πρόκειται περὶ διακοπῆς τῶν ἀρπαγῶν.

Ζητοῦσιν ἄρα γε πολλὰ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὑπὸ τὴν Ἀγγλίαν Κύπριοι Ἕλληνες, ἂν ὑποβάλωσιν εὐλαβῶς τὴν παράκλησιν ταύτην;

Οι τυμβωρύχοι καθημερινά σκάβουν την Κυπριακή γη και στέλνουν τα ανευρεθέντα μέσα σε θήκες και κιβώτια στα Ευρωπαϊκά Μουσεία και ο λόγος ήταν ο εμπλουτισμός των Μουσείων που βρίσκονται στο εξωτερικό, ενώ αντιθέτως ο ίδιος ζήλος δεν υπάρχει και για το Κυπριακό Μουσείο. Αυτή η αδιαφορία αναγκάζει κάποιους να πιστέψουν στους ισχυρισμούς ότι η ίδρυση του Κυπριακού Μουσείου απέβλεπε στο να διευκολύνει την εξόρυξη των αρχαιοτήτων του νησιού και την εξαγωγή τους στα Μουσεία του εξωτερικού. Υπάρχει νόμος για τις ανασκαφές, και αυτός είναι ο ίδιος που υπήρχε επί οθωμανικής διοίκησης, συνεπώς η πολιτεία δεν μπορεί νόμιμα να παρεμποδίσει την αρπαγή του εθνικού πλούτου. Μόνο ο εγχώριος ελληνικός τύπος βαρέως συναισθανόμενος την ζημιά που γινόταν στην Κύπρο διαμαρτύρεται και φωνάζει κατά της συλήσεως, αλλά και αυτή η διαμαρτυρία δεν ήταν αρκετή για να σταματήσει την τυμβωρυχία, γιατί το Νομοθετικό Συμβούλιο δεν ασχολήθηκε για να συντάξει κάποιο νόμο για να προστατεύσει τις Κυπριακές αρχαιότητες από τους πλεονέκτες αρχαιοκάπηλους. Τονίζεται η ανάγκη ότι σύντομα το Νομοθετικό Συμβούλιο θα συντάξει νόμους που θα καταπολεμήσουν τη σύληση των αρχαιοτήτων και θα προστατεύσουν την πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου⁴⁸.

Σε επερώτηση του βουλευτή Γεώργιου Φραγκούδη εάν οι ανασκαφές που διενεργούνται στην περιοχή της Αμαθούντας από το Βρετανικό Μουσείο είναι κατόπιν άδειας, ο αρχιγραμματέας της Κυβέρνησης απάντησε θετικά, ότι γίνονται με άδεια της κυβέρνησης και βάσει κάποιων κανονισμών⁴⁹.

Οι Άγγλοι είχαν τη φρόνηση να αποσιωπούν την πολύτιμη λεία τους, ως εκ τούτου, οι Κύπριοι δυσκολεύονται να υπολογίσουν τη ζημιά που έκαναν. Η αξία ενός μόνο αντικειμένου που άρπαξαν από τη Σαλαμίνα υπερβαίνει τις εκατό χιλιάδες λίρες. Επί πλέον, ο Μέγας Αρμοστής ανέφερε ότι, σε μία ανασκαφική περίοδο ένα μόνο εύρημα κάλυψε και με το παραπάνω το ποσό των δαπανών τους⁵⁰. Αυτό ήταν μια παραδοχή ότι οι Άγγλοι πωλούσαν αρχαιότητες. Επιπλέον, άλλη μία απόδειξη του ότι είχαν αναγάγει τη διεξαγωγή ανασκαφών σε κερδοσκοπική επιχείρηση, είναι ο συλημένος αρχαιολογικός θησαυρός της Έγκωμης, η αξία του οποίου ξεπερνά τις εκατό χιλιάδες λίρες⁵¹.

⁴⁸ *Έθνος*, 30 Ιουνίου 1894

⁴⁹ *Φωνή της Κύπρου*, 10 Μαρτίου 1894

⁵⁰ *Έθνος*, 11 Μαρτίου 1899

⁵¹ *Έθνος*, 26 Μαρτίου 1899

Παρακάτω, θεωρώ απαραίτητο να δώσω κάποιες πληροφορίες για τον Max Ohnefalsch Richter γιατί είχε σημαντικό ρόλο τόσο στην αρχαιολογία όσο και στην αρχαιοκαπηλία του νησιού.

Max Ohnefalsch Richter

Ο Ρίχτερ έφτασε στην Κύπρο το 1878 ως φωτογράφος για να κάνει αναφορά για την Κύπρο, που μόλις είχε περάσει στη Βρετανική κυριαρχία. Σύντομα θα δείξει ενδιαφέρον για την αρχαιολογία και θα γίνει επίσημος συνεργάτης της Βρετανικής κυβέρνησης και του Βρετανικού Μουσείου⁵². Διετέλεσε επίσης υπεύθυνος για τις ανασκαφές του Κυπριακού Μουσείου⁵³. Κατά την παραμονή του στο νησί συνήψε σχέσεις με εγχώριους αρχαιοκαπήλους και όντας περισσότερο δραστήριος από αυτούς και εξυπνότερος προήγαγε σε επιστήμη την αρχαιοκαπηλία. Έγραψε μάλιστα και βιβλίο για την αρχαιολογία και από απλός φωτογράφος έγινε Δόκτωρ. Με αυτή την ιδιότητα έκανε «ανασκαφές» επιχορηγούμενος από το Μουσείο του Βερολίνου⁵⁴.

Δίκη Ουάτκινς και Ουάρρεν

Για να κατανοήσουμε καλύτερα το ήθος, την πλεονεξία και την αλαζονεία των αρχαιοκαπήλων που κατείχαν αξιώματα και ανήκαν στην κορυφή της κοινωνικής ελίτ της εποχής παραθέτω ενδεικτικά την διένεξη μεταξύ του Κάρολου Ουάτκινς, τότε Διευθυντή της Οθωμανικής Τράπεζας στη Λάρνακα, ο οποίος διετέλεσε για πολλά χρόνια πρόξενος της Αγγλίας στην Κύπρο, καθώς και μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου όπως επίσης και Δήμαρχος Λάρνακας, και του Συνταγματάρχη Ουάρρεν, Αρχιγραμματέα της Κυβέρνησης. Η υπόθεση αφορούσε αρχαιότητες αξίας πέραν των 2000 λιρών⁵⁵. Η δίκη τελείωσε στο επαρχιακό δικαστήριο Λευκωσίας υπέρ του Ουάρρεν, αλλά ο Ουάτκινς εφεσίβαλε την υπόθεση⁵⁶. Ειδικότερα, ο Ουάτκινς ενήγαγε στο δικαστήριο τον Ουάρρεν γιατί, όπως ισχυρίστηκε, εμποδίστηκε από αυτόν να σκάψει αλλά και να πάρει τις αρχαιότητες που βρέθηκαν στο σπήλαιο της Φράγγισσας κοντά στα Πέρα Ορεινής. Γι' αυτό τον λόγο, ζητούσε το 1/3 των ανευρεθέντων αρχαίων αντικειμένων ως αποζημίωση. Επίσης, ζητούσε και το

⁵² www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/term_details.aspx?biold=95543 (ημερομηνία πρόσβασης: 16/7/2017)

⁵³ *Αλήθεια*, 19 Δεκεμβρίου 1885

⁵⁴ *Εναγόρας*, 27 Ιανουαρίου 1898

⁵⁵ *Σάλπιγξ*, 11 Δεκεμβρίου 1885

⁵⁶ *Φωνή της Κύπρου*, 28 Δεκεμβρίου 1885

δεύτερο 1/3 των ανευρεθέντων γιατί είχε ενοικιάσει από τον ιδιοκτήτη το αγροτεμάχιο που θα διενεργούσε τις ανασκαφές. Στην όλη διένεξη εμπλέκεται και ο Γερμανός Max Ohnefalsch Richter ο οποίος τότε ήταν εργοδηγός των ανασκαφών του Κυπριακού Μουσείου. Ο Ουάρρεν κατηγορείται επίσης από τον ενάγοντα ότι, παράνομα έσκαψε και έψαξε για αρχαιότητες από τη συγκεκριμένη τοποθεσία γιατί ήταν χωρίς την άδειά του και επιπλέον μετέφερε αρχαιότητες μεγάλης αξίας από την περιοχή που δικαιωματικά τού ανήκε. Ο Ουάτκινς συγκεκριμένα ενοικίασε κατόπιν παρότρυνσης του Ρίχτερ την περιοχή της Φράγγισσας και έφυγε για Βηρυτό. Ο Ρίχτερ ωστόσο ξεκίνησε ανασκαφές στην περιοχή με διαταγή του Ουάρρεν, παρά τη θέλησή του, γιατί θεωρούσε ότι η περιοχή ανήκε στον Ουάτκινς. Αξίζει εδώ ν' αναφερθεί ότι ο δικηγόρος του Ουάτκινς, επικαλούμενος το άρθρο 17 του Οθωμανικού κώδικα, σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύεται σε στρατιωτικούς να διεξάγουν ανασκαφές, υποστηρίζει ότι ο Ουάρρεν δεν έχει δικαίωμα να ανασκάπτει οπουδήποτε⁵⁷. Ο δε Ουάτκινς στην κατάθεσή του αναφέρει ότι είχε κάνει συμφωνία με τον Ρίχτερ να του δίνει 10 σελίνια την ημέρα για τις υπηρεσίες του και προμήθεια από τις πωλήσεις των αρχαιοτήτων⁵⁸. Τελικά, ο Ρίχτερ παύτηκε από τα καθήκοντά του συνεπεία επιλήψιμων πράξεων που αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της δίκης⁵⁹. Παρόλο που κέρδισε τη δίκη ο Ουάρρεν, το δημόσιο αίσθημα σε καμία περίπτωση δεν ικανοποιήθηκε, γιατί αφενός μεν τα αρχαία αντικείμενα δεν ανήκαν στον Ουάρρεν αλλά στον Κυπριακό λαό και αφετέρου οι υπάλληλοι δεν μπορούσαν να κάνουν προς όφελός τους ανασκαφές. Έτσι, οι Κύπριοι πολίτες ζητούν από το Υπουργείο Αποικιών οι αρχαιότητες να εκτεθούν στο Κυπριακό Μουσείο⁶⁰.

Αν και υπήρχε νόμος περί Αρχαιοτήτων, η Βρετανική Διοίκηση φαίνεται ότι έδινε άδειες σε ιδιώτες για τη διεξαγωγή ανασκαφών ή είχαν το θάρρος να ζητούν άδεια, δίνοντας μέρος των ευρημάτων στην Κυβέρνηση⁶¹. Εκτός όμως από τους κυβερνητικούς υπαλλήλους που εξάγουν και αγοράζουν αρχαιότητες, το ίδιο κάνουν και Κύπριοι ανώτερης κοινωνικής τάξης, οι οποίοι κατέχουν και θέσεις στα Κοινά του νησιού. Οι άνθρωποι αυτοί ενθαρρύνουν τους φτωχούς αγρότες για

⁵⁷ *Αλήθεια*, 30 Ιανουαρίου 1886

⁵⁸ *Αλήθεια*, 6 Φεβρουαρίου 1886

⁵⁹ *Αλήθεια*, 2 Ιανουαρίου 1886

⁶⁰ *Φωνή της Κύπρου*, 13 Φεβρουαρίου 1886

⁶¹ K.A.K., SA1/4000, 4006, 4007

λαθρανασκαφές, με απώτερο στόχο να καρπώνονται οι ίδιοι τα κέρδη από τα αρχαιολογικά ευρήματα⁶².

Η κυβέρνηση και πιο συγκεκριμένα η αστυνομία δεν ακολουθούσε την ίδια στάση παντού. Για παράδειγμα κάνει εκτεταμένες έρευνες στα χωριά Λάπηθος και Καραβά για ανεύρεση αρχαιοτήτων, ενώ παράλληλα ο διευθυντής του Βρετανικού Μουσείου μεταφέρει από την Κύπρο στην Αγγλία ολόκληρο αρχαιολογικό θησαυρό, χωρίς να αφήνει ούτε αυτό που δικαιωματικά όφειλε να αφήσει στο Κυπριακό Μουσείο⁶³. Σε μια άλλη περίπτωση η αστυνομία εξαντλεί την αυστηρότητά της αποκλείοντας για μέρες το χωριό Καραβάς, ενώ παράλληλα διενεργούσε έρευνες σε σπίτια του χωριού για ανεύρεση και κατάσχεση αρχαιοτήτων⁶⁴.

Το Κυπριακό Μουσείο

Η ίδρυση του Κυπριακού Μουσείου κρίθηκε αναγκαία μετά από συνεχή παράπονα και έντονες διαμαρτυρίες της εκκλησιαστικής και πολιτικής ηγεσίας των Κυπρίων⁶⁵. Επίσημα το αίτημα για την ίδρυσή του τέθηκε στις αποικιοκρατικές αρχές από αντιπροσωπεία, που αποτελείτο από τον Αρχιεπίσκοπο, τον Καδή, τον Μουφτή και άλλους, ως αντίδραση στις λαθραίες ανασκαφές και στην παράνομη εξαγωγή αρχαιοτήτων από το νησί. Έτσι, το 1882 ιδρύθηκε το Κυπριακό Μουσείο⁶⁶. Την εξαγγελία για την ίδρυσή του την έκανε ο ίδιος ο αρμοστής Sir Robert Biddulph⁶⁷. Για την εγκαθίδρυση και την υποστήριξη του Μουσείου δόθηκαν συνδρομές που ανέρχονταν στο ποσό των 256, 3 λιρών (στερλίνες)⁶⁸, παράλληλα το νεοϊδρυθέν Μουσείο δεχόταν οποιαδήποτε προσφορά σε έργα Κυπριακής αρχαίας τέχνης ή άλλων αξιόλογων κειμηλίων. Αρχικά, δόθηκε για τη στέγαση του Μουσείου ένα δωμάτιο του διοικητηρίου Λευκωσίας⁶⁹. Αργότερα, τέθηκε στη διάθεσή του ακόμα ένα κενό δωμάτιο που προηγουμένως ήταν κυβερνητικά γραφεία. Σύντομα όμως αυτά τα δύο κενά δωμάτια γέμισαν με αρχαιότητες και πολλά εκθέματα βρίσκονταν εκτεθειμένα στις καιρικές συνθήκες, συνεπώς προέκυπτε η ανάγκη περισσότερου

⁶² *Ευαγόρας*, 6 Νοεμβρίου 1903

⁶³ *Ευαγόρας*, 26 Ιουνίου 1902

⁶⁴ *Κύπριος*, 22 Μαρτίου 1903

⁶⁵ *Νέον Έθνος*, 3 Μαΐου 1949

⁶⁶ http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument (ημερομηνία πρόσβασης 1/8/2017)

⁶⁷ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=444> (ημερομηνία πρόσβασης 1/8/2017)

⁶⁸ *Αλήθεια*, 3 Φεβρουαρίου 1883. *Στασίνο*, 4 Φεβρουαρίου 1883. *Αλήθεια*, 10 Φεβρουαρίου 1883

⁶⁹ *Στασίνο*, 4 Φεβρουαρίου 1883

χώρου⁷⁰. Το 1889, το Μουσείο μεταφέρθηκε σε μια οικία στην οδό Βικτώριας, στην εντός των τειχών πόλη της Λευκωσίας, η οποία σήμερα βρίσκεται στο κατεχόμενο τμήμα της πόλης⁷¹. Κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του δεν δινόταν καμία χρηματική βοήθεια από την κυβέρνηση και έτσι κατά συνέπεια πρακτικά δεν μπορούσε να πραγματοποιήσει καμία ανασκαφή για δικό του λογαριασμό. Οι αρχαιότητες που έφταναν στο Μουσείο ήταν ένα μέρος από τα κινητά ευρήματα των ανασκαφών που γίνονταν στην Κύπρο για λογαριασμό άλλων που εξασφάλιζαν σχετική άδεια⁷². Η κυβέρνηση παραχωρούσε το δικαίωμα σε όποιον ήθελε να διενεργεί ανασκαφές στο νησί με την υποχρέωση να παραχωρεί ένα μέρος των ανευρεθέντων -το ένα τρίτο- στο Μουσείο, έτσι δινόταν η αφορμή να φεύγουν στο εξωτερικό τα καλύτερα αρχαία αντικείμενα. Γι' αυτό το λόγο εύλογα δημιουργείτο η εντύπωση ότι η ίδρυση του Μουσείου είναι απλώς παραπλάνηση⁷³. Μια εσκεμμένη απάτη για να συγκαλύψουν με τη δήθεν νομιμότητα την εξαγωγή από την Κύπρο χιλιάδων αρχαιοτήτων, αφού τα δύο τρίτα των ανευρεθέντων τα έπιανε ο ανασκαφέας, αν αγόραζε τη γη που έκανε ανασκαφές. Γινόταν φανερά εμπόριο αρχαιοτήτων, αφού η κυβέρνηση ούτε αγόραζε ούτε αμοιβές παρείχε σ' αυτούς που ανακάλυπταν αρχαιότητες. Εμπλοκή στις αγοροπωλησίες είχαν και επιφανή πρόσωπα της εποχής. Στο Μουσείο της Λευκωσίας έφταναν μόνο πήλινα αγγεία και ευτελείς αμφορείς, ενώ παράλληλα τα Βρετανικά Μουσεία πλούτιζαν συνεχώς με άφθονα επιλεγμένα Κυπριακά αρχαία αντικείμενα από τις συνεχιζόμενες συλλήψεις που γίνονταν στο νησί⁷⁴.

Ο εμπλουτισμός με κυπριακές αρχαιότητες των ξένων μουσείων, κυρίως των Βρετανικών, γινόταν συνεχώς ακόμα και μετά την ψήφιση του περί αρχαιοτήτων νόμου, με τον οποίο μπήκαν κάποιοι φραγμοί και περιορίστηκε λίγο η νόμιμη διαρπαγή του κυπριακού εθνικού πλούτου⁷⁵. Ο νόμος δεν δημιούργησε πάγιους πόρους για το Μουσείο και τις αρχαιότητες και κατά συνέπεια δεν εξασφάλισε τα μέσα για την διενέργεια ανασκαφών σε ευρεία κλίμακα. Γίνονταν μεμονωμένες και σύντομης χρονικής διάρκειας όπως αυτές που διενεργούνταν στην Λάμπουσα. Η

⁷⁰ Σάλλπιγξ, 3 Ιουλίου 1885. *Αλήθεια*, 18 Ιουλίου 1885

⁷¹ http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument (ημερομηνία πρόσβασης 1/8/2017)

⁷² Σάλλπιγξ, 3 Ιουλίου 1885. *Αλήθεια*, 18 Ιουλίου 1885. *Φωνή της Κύπρου*, 18 Ιουλίου 1885

⁷³ Σάλλπιγξ, 18 Δεκεμβρίου 1885. *Αλήθεια*, 23 Ιανουαρίου 1886

⁷⁴ *Νέον Έθνος*, 12 Οκτωβρίου 1893

⁷⁵ *Αλήθεια*, 19 Δεκεμβρίου 1885. *Αλήθεια*, 23 Νοεμβρίου 1893. *Αλήθεια*, 22 Μαρτίου 1894. *Αλήθεια*, 30 Ιουνίου 1894. *Αλήθεια*, 4 Μαρτίου 1899. *Έθνος*, 11 Μαρτίου 1899. *Έθνος*, 15 Απριλίου 1899

έλλειψη χρημάτων ήταν και ο λόγος που πολλές αρχαιότητες βρίσκονταν σε ιδιωτικές συλλογές και δεν μπορούσαν να αγοραστούν για το Κυπριακό Μουσείο. Ο κίνδυνος να χαθούν ή να καταστραφούν ήταν μεγάλος, σημειωτέον είναι ότι οι καταγραφές τους ήταν ατελείς και ασαφείς. Ο περί αρχαιοτήτων νόμος του 1905 περιείχε ατέλειες και ασάφειες, π.χ. τα Βυζαντινά νομίσματα δεν θεωρούνταν ως αρχαιότητες⁷⁶. Παράλληλα, όμως, καθιστούσε αναγκαία την ίδρυση νέου μουσείου στη Λευκωσία, καθώς και τη δημιουργία επαρχιακών μουσείων που θα εμπλουτίζονταν με διπλά και αντιπροσωπευτικά αρχαία αντικείμενα⁷⁷. Αυτό καθυστέρησε να γίνει λόγω έλλειψης χρημάτων. Η ανέγερση του νέου Κυπριακού Μουσείου ξεκίνησε στις 5 Οκτωβρίου 1907 με χορηγίες από την Κύπρο και από την Ελληνική κυβέρνηση σε σχέδιο του Έλληνα αρχιτέκτονα Νικόλαου Μπαλάνου. Τα προπύλαια του Μουσείου είναι πιστό αντίγραφο του ναού της Απτέρου Νίκης και ανοικοδομήθηκε με Πεντελικό μάρμαρο που μεταφέρθηκε γι' αυτό το σκοπό στην Κύπρο. Η πρώτη αρχιτεκτονική φάση του Μουσείου ολοκληρώθηκε το 1909 και περιελάμβανε εκτός από τη μεγαλοπρεπή είσοδο, δύο μεγάλες αίθουσες, στις οποίες μεταφέρθηκαν το Μάρτιο του ίδιου χρόνου τα αρχαία αντικείμενα από το σπίτι της οδού Βικτώριας⁷⁸.

Ακόμα και κατά το 1912, επτά χρόνια μετά την ψήφιση του νόμου διενεργούνταν σε όλο το νησί αρχαιοκαπηλίες και πολλές αρχαιότητες εξάγονταν από την Κύπρο. Υπήρξε εισήγηση της επιτροπής του Μουσείου ότι, το Μουσείο για να παρεμποδίσει τους παράνομους έπρεπε το ταχύτερο να κάνει μεγάλες ανασκαφές, αλλά λόγω έλλειψης χρημάτων επικαλείτο τη φιλοπατρία και τη φιλοτιμία των Κυπρίων για εισφορές⁷⁹.

Παράλληλα, από το 1912 ξεκίνησε το Μουσείο να χορηγεί τις άδειες για εξαγωγή αρχαιοτήτων από το νησί αντί της κυβέρνησης και έτσι τα νομότυπα εξαγόμενα αρχαία αντικείμενα περιορίστηκαν.

Ενδεικτικά παραθέτω τον πιο κάτω πίνακα:

Έτος	Αριθμός αδειών εξαγωγής αρχαιοτήτων
1912	16
1913	19
1914	18

⁷⁶ *Ελευθερία*, 4 Αυγούστου 1906

⁷⁷ *Cyprus Gazette*, May 19th, 1905, Nicosia

⁷⁸ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=444>. (ημερομηνία πρόσβασης 1/8/2017)

⁷⁹ *Αλήθεια*, 5 Ιανουαρίου 1912

Το σύνολο αρχαίων αντικειμένων που εξήχθησαν από την Κύπρο μετά από άδεια του Εφόρου Αρχαιοτήτων από το 1912 μέχρι το 1914 ήταν 3190 αντικείμενα που χαρακτηρίστηκαν ως κοινά και μη αναγκαία για το Μουσείο της Κύπρου⁸⁰.

Πιο κάτω παραθέτω κατάλογο που περιλαμβάνει τις συνδρομές για εγκαθίδρυση και υποστήριξη του υπό ίδρυση Κυπριακού Μουσείου.

Κατάλογος Συνδρομητών⁸¹

	Όνόματα	Ετησίως	Εφάπαξ
1	Sir Robert Biddulph	£3	£10
2	E. G. Bovill	£2	£5
3	W.R. Collyer	£2	£5
4	W. Corby	£2	£5
5	Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Σωφρόνιος Γ΄	£2	£5
6	Ο Καδής Κύπρου	£1	-
7	Ο Μουφτής Κύπρου	£1	-
8	Ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης	£2	£3
9	Ο Μητροπολίτης Κυρηνείας Χρύσανθος Ιωαννίδης	£1	£3
10	Ο Ηγούμενος Κύκκου Σωφρόνιος	£2	£3
11	Ο Μητροπολίτης Πάφου Νεόφυτος Χριστοδουλίδης	£1	£1
12	The Marquis of Salisbury	-	£25
13	E. Fairfield	-	£10
14	P. Currie	-	£5
15	H. Lang	-	£5
16	S. Brown	£2	£5
17	Major Luttmann - Johnson		£5
18	H.H. Kitchener	£2	£5
19	D.C. Stewart	£2	£3
20	C.D. Cobham	£1	£4

⁸⁰ *Ελευθερία*, 4 Μαρτίου 1916

⁸¹ *Στασίνας*, 4 Φεβρουαρίου 1883. *Αλήθεια*, 10 Φεβρουαρίου 1883

21	I. Ιασωνίδης	£2	£3
22	Major Igglis	£1	£2
23	M. Σιακαλλής	£2	£3
24	A.H. Young	£1	£3
25	Lord John Kennedy	£1	£3
26	E. de Castillon St. Victor	£1	£1
27	R. Michell	£1	£1
28	H.M. Sinclair	£1	£3
29	G. A. K. Wisely	£1	£3
30	Anon	£2	£5
31	M. King	£1	£3
32	E. Kenyon	£1	£3
33	Major Hon. H. E. Chetwynt	£1	£1
34	Captain Seager	£1	£1
35	S.C.N. Grant	£1	£1
36	G. Ford	£1	£1
37	Αγγλοαιγυπτιακή Τράπεζα Λάρνακα	£2	-
38	Αυτοκρατορική Οθωμανική Τράπεζα Λεμεσός	-	£3
39	Major Chard	£1	£1
40	H. Nicolle	£1	£1
41	Θ. Περισιάνης	£1	£3
42	Πασχάλης Κωνσταντινίδης	£1	£3
43	Ευστάθιος Κωνσταντινίδης	£1	£3
44	J. Richardson	£1	£1
45	Χρ. Καρύδης	£2	£1
46	A. Law	-	£3
47	J. Williamsom	£1	£1
48	Δ. Πιερίδης	£1	£3
49	Κωνσταντίνος Διανέλλου	£1	£2
50	C.Watkins	£1	£1
51	C.Christian	£1	£1
52	Celonel Dumaresq	-	£1
53	W. Taylor	£1	-

54	Hassan Hakki Effendi	£1	-
55	Ιουλιανή Γεωργιάδου	£1	-
56	A. Βιστόκης	£1	-
57	G. Smith	£1	-
58	A.Munro	£1	-
59	E. Carletti	£1	-
60	Khouloussi Effendi	£1	-
61	E. R. Vitalis	£1	-
62	E. Donne	-	£1
63	G. Hake	£1	-
64	Dr. Fontana	£1	-
65	E. Joly	£1	-
66	X. Γαβριήλ Μιχαηλίδης	£1	-
67	H. Languich	£1	-
68	Γ.Δ. Περίδης	£1	-
69	Κ. Επεναιτός	£1	-
70	E. Palma	£1	-
71	J. Prins	£1	-
72	Θεμιστοκλής Φράγκου	£1	-
73	Γεώργιος Κάλβαρης	£1	-
74	Κύριλλος Παπαδόπουλος	£1	-
75	A.Momgian	£0.10	
76	M. Sevasly	£0.8	£0.10
77	Garabet	-	£0.5
78	Ποίρος	£0.5	-
79	Δημητριάδης	£0.5	-
Γενικό Σύνολο Συνδρομών :		£ 256,3	

Κατάσταση που επικρατούσε στο νησί από το 1905 μέχρι το 1925

Με την ψήφιση, τελικά, του περί αρχαιοτήτων νόμου του 1905 περιορίστηκε η αρχαιοκαπηλία όμως δεν καταπολεμήθηκε, αφού δεν εφαρμόστηκαν πλήρως όλες οι διατάξεις του νόμου. Ακόμα και το γεγονός ότι η κυβέρνηση αμελεί να διενεργήσει επιστημονικές ανασκαφές υποβοηθά τη συνέχιση των λαθρανασκαφών και την εξαγωγή των θησαυρών της κυπριακής γης στο εξωτερικό⁸². Έτσι, κάτω από αυτές τις περιστάσεις κρίνεται αναγκαίο να εφαρμοστεί πλήρως ο νόμος περί αρχαιοτήτων για να διαφυλαχτούν τα αρχαία μνημεία. Ακόμα, γίνονται σκέψεις στην Κυπριακή βουλή να ληφθεί πρόνοια για τις ανασκαφές που διενεργούνται στην Κύπρο και ακόμα υπήρχε η εισήγηση να αγοραστούν από το Μουσείο οι ιδιωτικές συλλογές. Αυτό βέβαια για να γίνει χρειαζόνταν πολλά χρήματα τα οποία δεν υπήρχαν⁸³. Παράλληλα, η επιτροπή του Μουσείου αποφάσισε όπως δύο μέλη της, ο Ευστ. Κωνσταντινίδης και ο Σ. Μενάρδος, εξετάσουν την αρχαιολογική συλλογή του Ζ. Μάλη και αφού διαπραγματευτούν μαζί του να αγοράσουν κάποιες αρχαιότητες από αυτόν⁸⁴. Το Μουσείο προγραμμάτιζε επίσης να αγοράσει αρχαιότητες από την ιδιωτική συλλογή του Ι. Καρεμφυλάκη από τη Λάρνακα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν μεγάλης σπουδαιότητας αντικείμενα. Την ίδια περίοδο αγόρασε από τη συλλογή του Αρμένιου Αρτίν Κεσσεσιάν 12 νομίσματα. Παράλληλα, δόθηκε στο Μουσείο από τον αστυνόμο της Λάρνακας Σπ. Τελεβάντο ένα χρυσό σκήπτρο εξαιρετικής τεχνοτροπίας και πολύ σπουδαίας αρχαιολογικής σημασίας που φέρει στην κεφαλή του δύο γλαύκες που έχουν αντίθετη κατεύθυνση, δόθηκαν επίσης δύο χάλκινοι τρίποδες. Όλα αυτά τα αρχαία αντικείμενα βρίσκονταν στο φρούριο της αστυνομίας της Λάρνακας, αλλά για καλύτερη φύλαξή τους κρίθηκε να μεταφερθούν στο Μουσείο. Υπήρχε και η πληροφορία ότι κάποια πρόσωπα απαιτούσαν να αποκτήσουν αυτές τις αρχαιότητες⁸⁵. Το Κυπριακό Μουσείο αγοράζει διάφορες αρχαιότητες από ιδιωτικές συλλογές ακολουθώντας συνεχώς αυτή την περίοδο την ίδια πολιτική. Έτσι, αγόρασε από τη συλλογή του Μ. Καρεμφυλάκη διάφορες αρχαιότητες στην τιμή των £ 53. Όλα τα αρχαιολογικά αντικείμενα που αγόρασε το Μουσείο είναι μεγάλης αρχαιολογικής αξίας, μεταξύ αυτών ένα μοναδικό, χρυσό δακτυλίδι που έχει παράσταση δύο αντιμέτωπους τράγους που στηρίζονται στα πίσω πόδια τους. Αυτή η

⁸² *Ελευθερία*, 13 Φεβρουαρίου 1909

⁸³ *Φωνή της Κύπρου*, 29 Απριλίου 1906

⁸⁴ *Ελευθερία*, 30 Μαρτίου 1907

⁸⁵ *Ελευθερία*, 1 Φεβρουαρίου 1908

παράσταση μοιάζει πάρα πολύ με την παράσταση της πύλης των Λεόντων στην Ακρόπολη των Μυκηνών⁸⁶. Επιπλέον, η επιτροπή του Κυπριακού Μουσείου αποφάσισε να αγοράσει μέρος της αρχαιολογικής συλλογής του Αλέξανδρου Λουϊζίδου καθώς επίσης δύο αρχαία αντικείμενα από την συλλογή του Κωστή Νικολαΐδη, που ήταν μια προτομή της Ήρας από το αρχαίο Ιδάλιο και μια προτομή λέοντα από την Ταμασσό. Παράλληλα, αποφάσισε να αναβάλει την αγορά του υπόλοιπου της συλλογής του Μάλη⁸⁷.

Κάποιοι ιδιώτες συλλέκτες, κινούμενοι ενδεχομένως από εμπορικό / κερδοσκοπικό ενδιαφέρον ή ίσως ακόμη μετανοημένοι αρχαιοκάπηλοι, πιθανόν ακόμη φοβούμενοι τις ποινές που προνοούσε ο περί αρχαιοτήτων νόμος του 1905, οι οποίοι κατείχαν αρχαιότητες, πρότειναν οι ίδιοι να πουλήσουν ή να δωρίσουν στο Μουσείο τις αρχαιότητές τους, όπως ο μουχτάρης (κοινοτάρχης) του χωριού Καραβά, ο οποίος πρότεινε να πουλήσει μια ενεπίγραφη πλάκα που μνημόνευε τους αγώνες εφήβων⁸⁸. Ο πρώην μουχτάρης του χωριού Σύσκληπος της επαρχίας Κερύνειας, ο Χαράλαμπος Ιγνατίου, δώρισε στο Κυπριακό Μουσείο μικρό άγαλμα του Δία, το οποίο βρήκε στο χωριό του πριν λίγα χρόνια⁸⁹.

Κάποιοι άλλοι πάλι, συνήθως επιφανείς της Κυπριακής κοινωνίας, προέβαιναν σε δωρεές προς το Κυπριακό Μουσείο, όπως ο C. G. Cunther, διευθυντής του χαλκωρυχείου Σκουριώτισσας που δώρισε διάφορες αρχαιότητες, ή ο Λ. Σ. Πιερίδης που επίσης έκανε παρόμοιες δωρεές.

Κάτι που μας προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση είναι η εξουσιοδότηση που έδωσε η επιτροπεία του Κυπριακού Μουσείου προς τον έφορο του, Μέν. Μαρκίδη όπως δώσει στον C. G. Cunther μέρος των ανευρεθέντων αρχαιοτήτων της Πόλης της Χρυσοχούς (αρχαίο Μάριο), επειδή χρηματοδότησε μια ανασκαφική περίοδο μεταξύ 2 Οκτωβρίου και 8 Νοεμβρίου 1917 τις εν λόγω ανασκαφές με το ποσό των £25. Σημειώνω ότι το συνολικό κόστος της ανασκαφής γι' αυτή την περίοδο ήταν £68.5.6⁹⁰.

⁸⁶ *Ελευθερία*, 25 Ιανουαρίου 1908

⁸⁷ *Ελευθερία*, 21 Νοεμβρίου 1908

⁸⁸ *Ελευθερία*, 7 Ιουλίου 1906

⁸⁹ *Ελευθερία*, 23 Νοεμβρίου 1907

⁹⁰ *Ελευθερία*, 13 Ιανουαρίου 1917

Για να καταλάβουμε καλύτερα τον πλούτο των ιδιωτικών συλλογών τότε στο νησί, μία μόνο από αυτές του Μιχάλη Πετρακίδη από τη Λάρνακα περιελάμβανε γύρω στα 2500 αρχαία αντικείμενα διαφόρων εποχών. Αυτή τη συλλογή, αν την αποκτούσε το Μουσείο θα εμπλούτιζε πραγματικά τις συλλογές του. Η κυβέρνηση όμως δεν είχε ψηφίσει τα απαραίτητα κονδύλια για αυτό τον σκοπό. Το Μουσείο διαπραγματευόταν να αγοράσει από αυτή τη συλλογή ένα μοναδικό αγγείο (λαγήνι) μεγάλου μεγέθους αλλά δυστυχώς δεν πραγματοποιήθηκε η αγορά λόγω του ότι δεν διέθετε τα απαραίτητα λεφτά⁹¹. Εύλογα κάποιος διερωτάται, πώς αυτός ο ιδιώτης είχε στην κατοχή του ένα τόσο μεγάλο αριθμό αρχαίων αντικειμένων; Μια άλλη μεγάλη συλλογή ήταν αυτή του Κλεάνθη Πιερίδη από τη Λεμεσό που περιελάμβανε μεταξύ άλλων, κοσμήματα, πολύτιμους λίθους, λίθινα ανάγλυφα, αλαβάστρινα φοινικικά αγγεία, εξάισιας τέχνης σκαραβαίους που σε καμιά άλλη συλλογή ή Μουσείο δεν βρίσκονται παρόμοια και μια σπάνια συλλογή από λυχνάρια. Δυστυχώς, μια τέτοιου μεγέθους συλλογή το Κυπριακό Μουσείο δεν είχε τους απαραίτητους πόρους για να την αποκτήσει, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να εξαχθεί και χαθεί για πάντα, σύμφωνα με τον αρθρογράφο⁹².

Πριν το νόμο η χώρα μαστιζόταν από την αρχαιοκαπηλία, στην οποία συμμετείχαν και ανώτεροι Άγγλοι υπάλληλοί της. Και η ίδια η κυβέρνηση όμως, απαγόρευσε με το νόμο τις λαθρανασκαφές σε όλους, πλην του Βρετανικού Μουσείου. Από την στιγμή όμως που θεσπίστηκε ο νόμος και απαγορεύτηκαν οι εξαγωγές αρχαιοτήτων, το επιστημονικό ενδιαφέρον περιορίστηκε ακόμα και από το Βρετανικό Μουσείο⁹³. Υπάρχει η πληροφορία ότι πουλήθηκαν έναντι πολλών χιλιάδων λιρών από την Λάρνακα σε πάμπλουτο Αμερικάνο, τον Pierpoint Morgan και στάλθηκαν στο σπίτι του στο Λονδίνο Κυπριακές Αρχαιότητες⁹⁴.

Οι επίδοξοι βέβαια αρχαιοκάπηλοι δεν σταμάτησαν το έργο τους, για παράδειγμα στη Λάμπουσα κάποιοι χωρικοί προσπάθησαν να ανασκάψουν ένα τάφο, αλλά τους παρεμπόδισε η Αστυνομία που το είχε μάθει νωρίτερα και έσπευσε στην περιοχή⁹⁵. Σε άλλη περίπτωση η τύχη των Κυπριακών αρχαιοτήτων ακολούθησε άλλη πορεία όχι και τόσο ευχάριστη. Κάποιοι Άγγλοι αρχαιόφιλοι αξιωματικοί του αγγλικού

⁹¹ *Ελευθερία*, 20 Απριλίου 1918

⁹² *Σάλπιγξ*, 10 Μαΐου 1907

⁹³ *Νέον Έθνος*, 6 Αυγούστου 1910

⁹⁴ *Ελευθερία*, 28 Ιουνίου 1906

⁹⁵ *Ελευθερία*, 16 Μαρτίου 1907

στόλου της Μεσογείου που φιλοξενούνταν στα Κυπριακά λιμάνια, βγαίνοντας στις παράλιες πόλεις προμηθεύτηκαν από κάποιους αρχαιοκάπηλους αρχαιότητες. Το γεγονός αυτό το υποπτεύθηκε ένας τελωνειακός υπάλληλος και επιχείρησε να ελέγξει τις αποσκευές τους για να ψάξει για αρχαιότητες, λόγω του ότι βάσει του νόμου περί αρχαιοτήτων απαγορεύεται ρητώς η χωρίς άδεια εξαγωγή τους. Με την πρώτη όμως απειλή των Άγγλων, ο τελωνειακός υποχώρησε και έτσι κυπριακοί θησαυροί φυγαδεύτηκαν από το νησί⁹⁶. Οι κάτοικοι της Λεμεσού καταγγέλλουν στην Κυβέρνηση ότι ένας χωρικός διενεργεί λαθρανασκαφές στην Αμαθούντα, ανασκάπτοντας τάφους προκειμένου να βρει πολύτιμους θησαυρούς⁹⁷. Μερικές εβδομάδες αργότερα, το πρόβλημα εξακολουθεί να υφίσταται, αφού γίνεται εκ νέου καταγγελία για το ίδιο άτομο, γεγονός που αποδεικνύει την κωλυσιεργία των Αρχών. Ο ζήλος του κόσμου για την προστασία των αρχαιοτήτων και η οργή τους για τον «απαίσιο τυμβωρύχο» είναι τόση που θα μπορούσαν να χειροδικήσουν, για να αποδώσουν δικαιοσύνη⁹⁸.

Όσον αφορά τώρα τα μέτρα που λαμβάνουν οι λιμενικές και τελωνειακές αρχές κατά το 1912 για να αποτρέψουν την εξαγωγή παράνομων αρχαιοτήτων, θεωρούνται πολύ αυστηρά και προκαλούν συν τω χρόνω ζημιά στο εμπόριο. Αυτά γίνονται λόγω του ότι τον τελευταίο καιρό οι λαθρανασκαφές επεκτάθηκαν και μαζί μ' αυτές αυξήθηκε η λαθραία εξαγωγή αρχαίων αντικειμένων από τους ασυνείδητους αρχαιοκάπηλους. Συγκεκριμένα τα μέτρα που λαμβάνονται ήταν ασυμβίβαστα προς το εμπόριο του νησιού, για παράδειγμα φορτία εσπεριδοειδών αδειάζονταν από τα κιβώτια ή τα κοφίνια που ήταν συσκευασμένα για να ελεγχθούν, με αποτέλεσμα πολλά φρούτα να καταστρέφονται. Επίσης, οι έμποροι ή οι ιδιοκτήτες υποχρεώνονταν σε επιπρόσθετη δαπάνη για να τα ανασυσκευάσουν. Επιπλέον, για τις εξαγωγές πατατών οι έρευνες γίνονταν διατρυπώντας τους σακιά με σιδερένιες ράβδους με αποτέλεσμα πολλές πατάτες να διαλύονται και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού να σαπίζουν και να καταστρέφεται μεγάλο μέρος του περιεχομένου της κάθε συσκευασίας. Μεγάλες καταστροφές προκαλούνταν και κατά τους ελέγχους των αυγών, σταφυλιών, χρυσομήλων (βερούκοκα), κερασιών και όλων των οπωροφόρων καθώς επίσης και του κρασιού που οι τελωνειακοί υπάλληλοι άνοιγαν το στόμιο των βυτιών, βύθιζαν μέσα και ανακινούσαν ακάθαρτες ράβδους για να ανακαλύψουν

⁹⁶ *Ελευθερία*, 20 Ιουλίου 1907

⁹⁷ *Σάλπιγξ*, 4 Μαρτίου 1905

⁹⁸ *Σάλπιγξ*, 26 Μαρτίου 1905

αρχαιότητες, με αποτέλεσμα πολλές φορές το κρασί να χαλάσει. Από την άλλη πάλι ο αρθρογράφος διερωτάται πώς μπόρεσε ένας Άγγλος, μόνιμος κάτοικος Αμμοχώστου, να γυρίζει ανενόχλητος και να αγοράζει αρχαιότητες από όλη την επαρχία⁹⁹.

Σημειώνουμε βέβαια ότι το φιλότιμο και η τιμιότητα δεν είχαν εκλείψει από τον τόπο, τρανό παράδειγμα είναι η περίπτωση δύο βιοπαλαιστών εργατών, του Ανδρόνικου Λαμπριανού και του Χριστοφή Χατζηπελεκάνου που καθώς εργάζονταν στο δρόμο κοντά στο χωριό Μηλιά βρήκαν και παρέδωσαν στην αστυνομία 7 νομίσματα των Λουζινιανών, που ανάγονται δηλαδή στην εποχή της Φραγκοκρατίας. Η πράξη τους επιβραβεύτηκε με 7 λίρες από τον διοικητή Αμμοχώστου¹⁰⁰.

Το θράσος κάποιων έφτασε στο σημείο να ζητήσουν από την Επιτροπή του Μουσείου να αγοράσουν εξ' ονόματος μιας Αγγλικής εταιρείας το κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα. Αυτή την πρόταση την είχε κάνει ο Άγγλος αρχαιολόγος Pirie – Gordon και είχε υπόψη του να επισκευάσει το φρούριο και να το μετατρέψει σε καταλύματα της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής¹⁰¹.

Στην περιοχή της Καρπασίας διεξάγονται σε μεγάλη κλίμακα λαθραίες ανασκαφές, τέτοιες λαθρανασκαφές, επίσης διενεργούνται και σε άλλες πόλεις της Κύπρου. Το αποτέλεσμα πιθανόν θα είναι ότι αντικείμενα μεγάλης αρχαιολογικής αξίας που θα βρεθούν, σίγουρα θα εξαχθούν από την Κύπρο και θα χαθούν για πάντα¹⁰².

Ο Μενέλαος Μαρκίδης, έφορος του Κυπριακού Μουσείου, σε επιστολή του καταγγέλλει ότι το Σάββατο, 2 Μαρτίου 1912, βρέθηκαν σε προσκυνητές που πήγαιναν προς την Παλαιστίνη κρυμμένες στις αποσκευές τους δύο κεφαλές αγαλμάτων που βρέθηκαν πρόσφατα στην Ορμήδεια από παράνομες ομάδες χωρικών¹⁰³.

Ο Ιερώνυμος Περισιτιάνης σε επιστολή του, με ημερομηνία 11 Ιουλίου 1911, καταγγέλλει ότι στο χωριό Ολυμπία διενεργούνται παράνομες ανασκαφές¹⁰⁴.

Παρ' όλες τις προσπάθειες κάποιων για διαφύλαξη του εθνικού πλούτου γίνονταν δημοπρασίες και έτσι χάνονταν πολλές αρχαιότητες. Το Κυπριακό Μουσείο

⁹⁹ *Κυπριακός Φύλαξ*, 18 Φεβρουαρίου 1912

¹⁰⁰ Κ.Α.Κ., SA1/1678/11

¹⁰¹ *Ελευθερία*, 22 Φεβρουαρίου 1908

¹⁰² *Ελευθερία*, 9 Μαΐου 1925

¹⁰³ Κ.Α.Κ., SA1/534/12

¹⁰⁴ Κ.Α.Κ., SA1/1260/1911

διενεργούσε δημοπρασίες, όπου δημοπρατούνταν κυρίως τα αντικείμενα του Μουσείου που ήταν διπλά, διάφορα αγγεία, γυάλινα σκεύη και τερακότες. Έντονες ήταν οι διαφωνίες επιφανών ανδρών ακόμα και του Αρχιεπισκόπου Κύριλλου που διατύπωσε ευθαρσώς τη διαφωνία του σε επιστολή με ημερομηνία 10/23 Φεβρουαρίου 1911¹⁰⁵.

Ένα άλλο σημείο που προβληματίζει είναι ότι ο νόμος δεν απαγόρευε εξ ολοκλήρου την εξαγωγή αρχαιοτήτων, αρκεί να είχε προηγηθεί ο έλεγχος από τους αρμόδιους και να είχαν σφραγισθεί οι συσκευασίες με την σφραγίδα του Κυπριακού Μουσείου¹⁰⁶.

Θα ήθελα να σημειώσω ότι κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η τυμβωρυχία περιορίστηκε στο ελάχιστο και οι λαθραίες εξαγωγές αρχαιοτήτων έπαυσαν λόγω των δυσκολιών του πολέμου¹⁰⁷.

Χρονολόγιο Αρχαιοκαπήλων

1. Φεβρουάριος 1882. Κυρία Stevenson, σύζυγος του άγγλου Διοικητή της Κερύνειας Scott Stevenson, κάνοντας ανασκαφές στο χωράφι κάποιου Οθωμανού στην περιοχή της Κερύνειας, τυχαία βρήκε ένα τάφο και ειδοποίησε τις αρχές. Η κυρία Stevenson, οικειοποιήθηκε τα ανευρεθέντα αρχαία αντικείμενα μεταφέροντάς τα στο σπίτι της¹⁰⁸.
2. Νοέμβριος 1883. Scott Stevenson, Άγγλος Διοικητής της Κερύνειας, συγκροτήθηκε έκτακτο κακουργιοδικείο για να τον δικάσει για το ζήτημα δύο αρχαίων σαρκοφάγων, τους οποίους κατάσχε βίαια από χωρικό¹⁰⁹ ως αρχαιότητα, οικειοποιήθηκε ο ίδιος όμως τις σαρκοφάγους¹¹⁰.
3. Ιανουάριος 1889. Χωρικός από τα Λειβάδεια, ο οποίος δεν κατονομάζεται, είχε στο σπίτι του προς πώληση αρχαία αντικείμενα. Για να αγοράσει κάποιος

¹⁰⁵ Κ.Α.Κ., SA1/461/1911

¹⁰⁶ Κ.Α.Κ., SA1/ 912/1912. Απάντηση Μαρκίδη, έφορου Κυπριακού Μουσείου, στον Διευθυντή του Τελωνείου της Λάρνακας.

¹⁰⁷ *Ελευθερία*, 16 Δεκεμβρίου 1916. *Φωνή της Κύπρου*, 19 Ιανουαρίου 1917

¹⁰⁸ *Αλήθεια*, 25 Φεβρουαρίου 1882. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο αρθρογράφος διερωτάται με ποιο δικαίωμα η κ. Στίβενσον κάνει αυτό το οποίο απαγορεύεται να κάνουν οι ιδιώτες και ότι δεν εδικαιούτο να οικειοποιηθεί αντικείμενα που βρέθηκαν σε ξένο χωράφι.

¹⁰⁹ *Νεον Κίτιον*, 13 Οκτωβρίου 1883

¹¹⁰ *Στασίνο*, 3 Νοεμβρίου 1883

από αυτόν έπρεπε να επισκεφτεί το εν λόγω σπίτι γιατί ο χωρικός φοβόταν να τα βγάλει έξω¹¹¹.

4. Νοέμβριος 1890. Μοναχός από τη Μονή Τιμίου Σταυρού διαπραγματεύτηκε την πώληση Σταυρού που περιείχε τίμιο ξύλο, έναντι του ποσού των £ 600, αλλά επειδή οι Ρώσοι υποψήφιοι αγοραστές δεν έδιναν πέραν των £ 100 η πώληση του κειμηλίου ματαιώθηκε¹¹². Δεν γνωρίζουμε αν βρήκε τελικά αγοραστές στην τιμή που ζητούσε.
5. Φεβρουάριος 1892. Χωρικός από την περιοχή του Τρικώμου βρήκε τρεις στάμνες, ανακοίνωσε το γεγονός στους συγχωριανούς του και αυτοί ειδοποίησαν τις αρχές, συνελήφθηκε και οδηγήθηκε στην Αμμόχωστο όπου δεν ομολόγησε για τις πράξεις του¹¹³.
6. Δεκέμβριος 1892. Οι επίτροποι των εκκλησιών Ασώματου και Πελενδρίου πώλησαν αρχαία Ευαγγέλια, τα δύο από τα τρία χειρόγραφα στο ποσό των £2. Ευτυχώς, ο αγοραστής, ευγενής Άγγλος ρώτησε τον αντιπρόσωπο της Μητρόπολης αν μπορούσε να κατέχει τα βιβλία που είχε πρόσφατα αγοράσει και η απάντηση ήταν αρνητική. Έτσι τα αρχαία κειμήλια στάλθηκαν από τον ίδιο τον αγοραστή στη Μητρόπολη Λεμεσού¹¹⁴.
7. Ιούνιος 1895. Τρεις νέοι Χριστιανοί, οι οποίοι δεν κατονομάζονται, και πραγματοποιούσαν λαθρανασκαφές μεταξύ των χωριών Γιαλούσας και Ριζοκαρπάσου, συνελήφθηκαν από την αστυνομία Αμμοχώστου. Οι αρχαιότητες που κατείχαν υπερβαίνουν την αξία των £100 και κατασχέθηκαν όλες από την αστυνομία¹¹⁵.
8. Ιούνιος 1898. Κάποιος χωρικός από την περιοχή της Λαπήθου βρήκε κάνοντας λαθρανασκαφές πολλούς ασημένιους δίσκους που ανάγονται στην εποχή της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας. Το βάρος των ανευρεθέντων υπερέβαινε τις 20 οκάδες. Αυτός τα πήρε σε κάποιο χρυσοχόο και του παράγγειλε να του κατασκευάσει ασημένια καντήλια για να τα αφιερώσει στην εκκλησία της Αχειροποιήτου. Ο χρυσοχόος επωφελούμενος τον φόβο που είχε ο λαθρανασκαφέας για την παράνομη πράξη του, ισχυρίστηκε ότι το ασήμι που του παραδόθηκε ήταν πολύ λιγότερο του πραγματικού. Έτσι, η

¹¹¹ *Ένωσις*, 21 Ιανουαρίου 1889

¹¹² *Ένωσις*, 7 Νοεμβρίου 1890

¹¹³ *Φωνή της Κύπρου*, 18 Φεβρουαρίου 1892

¹¹⁴ *Αλήθεια*, 22 Δεκεμβρίου 1892

¹¹⁵ *Φωνή της Κύπρου*, 21 Ιουνίου 1895

υπόθεση οδηγήθηκε στα δικαστήρια από τον αρχαιοκάπηλο χωρικό, ο οποίος έκανε αγωγή εναντίον του χρυσοχόου. Το δικαστήριο απέρριψε τις αξιώσεις του ενάγοντος χωρικού και δεν επιδίκασε τα δικαστικά έξοδα στον εναγόμενο χρυσοχόο¹¹⁶.

9. Μάρτιος 1900. Μωαμεθανοί από την Πάφο κτίζουν τζαμί αρπάζοντας και μεταφέροντας από την Παλαίπαφο κατεργασμένους λίθους και αρχαίους κίονες από τα ερείπια αρχαίων και βυζαντινών ναών. Προκλήθηκε μεγάλη αγανάκτηση από τους Χριστιανούς για τη σύληση των αρχαίων μνημείων¹¹⁷.
10. Μάιος – Ιούνιος 1902. Δύο κάτοικοι του χωριού Καραβάς στα ερείπια της αρχαίας Λαπήθου βρήκαν χρυσά και ασημένια αρχαία αντικείμενα, πώλησαν κάποια από αυτά ή όλα από αυτά σε κάποιον συγχωριανό τους στο ποσό των £115 ή κατά άλλους στο ποσό των £160. Αυτό το γεγονός μαθεύτηκε και στη Λάρνακα και κάποιοι Λαρνακείς οι οποίοι ασχολούνται με τις αρχαιότητες είχαν μεταβεί για να αγοράσουν, έγιναν όμως αντιληπτοί από την αστυνομία, η οποία περικύκλωσε το χωριό και έκανε έρευνες σε διάφορα σπίτια όπου τελικά βρήκε κάποιες από τις αρχαιότητες¹¹⁸.
11. Οκτώβριος 1903. Ο Γρηγόριος Χατζηλάμπρου προσέφυγε στο δικαστήριο εναντίον της κυβέρνησης που κατακρατούσε αρχαιότητες που ανήκαν σε αυτόν. Το Επαρχιακό Δικαστήριο Λευκωσίας επιδίκασε το ένα τρίτο από τις αρχαιότητες που κατασχέθηκαν στον ίδιο, το δεύτερο ένα τρίτο στην Μητρόπολη Κυρηνείας που είναι η κύρια του εδάφους και το άλλο ένα τρίτο στο Κυπριακό Μουσείο. Παράλληλα, το Δικαστήριο επιδίκασε στον Μ. Αρμοστή το δικαίωμα να ορίσει πραγματογνώμονα για να κοστολογήσει την αξία των δύο μερίδων, του κατόχου, δηλαδή, του Χατζηλάμπρου και της Μητρόπολης Κερύνειας, για να αγοραστούν εμπλουτίζοντας το Κυπριακό Μουσείο. Επίσης, ο ενάγων καταδικάστηκε στην πληρωμή των εξόδων της δίκης. Η απόφαση του δικαστηρίου δεν ικανοποίησε τον ενάγοντα αρχαιοκάπηλο και έκαμε έφεση στο Ανώτατο Δικαστήριο¹¹⁹.
12. Δεκέμβριος 1903. Κάποιοι Αρμένιοι, οι οποίοι δεν κατονομάζονται. Κατασχέθηκαν από την αστυνομία διάφορες αρχαιότητες αξίας περίπου

¹¹⁶ *Εναγόρας*, 30 Ιουνίου 1898

¹¹⁷ *Εναγόρας*, 10 Μαρτίου 1900

¹¹⁸ *Κύπριος*, 22 Ιουνίου 1902

¹¹⁹ *Κύπρος*, 18 Οκτωβρίου 1903. Επίσης, *Κύπριος*, 29 Μαρτίου 1903 και 4 Οκτωβρίου 1903, *Εναγόρας* 16 Οκτωβρίου 1903

- £ 150. Λέγεται ότι οι Αρμένιοι αγόραζαν αρχαιότητες για λογαριασμό του Αρμένιου Σουβατζιάν, ο οποίος ήταν γνωστός για το εμπόριο αρχαιοτήτων και την εξαγωγή από την Κύπρο πολλών πολύτιμων αρχαίων ευρημάτων μέρος των οποίων ήταν και από τον αρχαιολογικό θησαυρό της Λάμπουσας¹²⁰.
13. 1908. Ο Αλέξανδρος Δίγγλης και ο Αρμένιος Σουβατζιάν εξήγαγαν λαθραία από την Κύπρο στην Αίγυπτο αρχαιότητες προερχόμενες από την αρχαία Λάμπουσα. Ο Σουβατζιάν αρνήθηκε να δώσει το μερίδιο από τις αρχαιότητες που αναλογούσε στον συνétairo του Δίγγλη και έγινε δίκη για τον διαμοιρασμό. Από αυτή τη δικαστική διαδικασία έχουμε μάθει ότι ένα μέρος των φυγαδευθέντων αρχαιοτήτων από την Λάμπουσα αγοράστηκε από τον Αμερικάνο Πιερπόντ Μόργκαν στο ποσό των 300000 στερλινών¹²¹.
14. Φεβρουάριος 1911. Ο Χρίστος Παυλή Κραμπή (Κούφος) κατονομάζεται ως ύποπτος από τον Ιερόνυμο Περισιτιάνη (Έφορος Κυπριακού Μουσείου) σε επιστολή του προς τον Αρχιγραμματέα του Στέμματος, με ημερομηνία 28 Φεβρουαρίου 1911, ότι ενέχεται στη σύλληψη τάφων στον Άγιο Φώτιο, στην Αθαινού. Σε άλλη επιστολή, με ημερομηνία 3 Μαρτίου 1911, ονομάζει τον ίδιο ως “ring leader of the Athiaenou gang of grave diggers”¹²². Το ίδιο πρόσωπο φαίνεται ότι εμπλέκεται και σε άλλες υποθέσεις αρχαιοκαπηλίας, με παραποιημένο το επίθετο ως «Χρίστος Παυλή Κόρτος» και «Χρίστος Παύλου Κοντός». Ο τελευταίος καταδικάστηκε τον Ιούλιο του 1911 για παράνομη κατοχή αρχαιοτήτων και συγκεκριμένα ενός λίθινου λιονταριού και πλήρωσε πρόστιμο £1 και επιδικάστηκε επίσης άλλη £1σε πληρωμή των εξόδων της δίκης¹²³. Πιθανότατα το όνομα παραποιήθηκε από τον Αρχηγό της Αστυνομίας στην προσπάθειά του να διαβάσει το δυσανάγνωστο γραφικό χαρακτήρα του Περισιτιάνη, στέλνοντας ενημερωτική επιστολή στον Αρχιγραμματέα για τα γεγονότα αυτά.
15. Μάρτιος 1911. Παύλος Μιχαηλά, κατονομάζεται από τον Περισιτιάνη στην επιστολή του ημερομηνίας 3 Μαρτίου 1911.

¹²⁰ *Κύπριος* 25 Δεκεμβρίου 1903

¹²¹ *Ελευθερία*, 8 Φεβρουαρίου 1908

¹²² Κ.Α.Κ, SA1/540/1911

¹²³ Κ.Α.Κ, SA1/540/1911

Οι Παυλή και Μιχαηλά πούλησαν αρχαιότητες στον Κώστα Χατζηχριστοφή από την Αθηαίνου στο ποσό των £4. Αυτός χαρακτηρίζεται ως γενικός πράκτορας αρχαιοτήτων στη Λευκωσία, Λάρνακα και Λεύκαρα¹²⁴.

16. Σεπτέμβριος του 1911. Σε δίκη που έγινε στην Πόλη (Χρυσοχούς) καταδικάστηκαν τρία πρόσωπα από χωριό της επαρχίας Πάφου που δεν κατονομάζονται, γιατί κατείχαν αρχαιότητες. Υποχρεώθηκαν να πληρώσουν για τα έξοδα της δίκης¹²⁵.
17. Απρίλιος 1912. Ο Σωτήρης Παπά Αντώνης και ο αδερφός του Χαμπής Παπά Αντώνης από το χωριό Ορμήδεια καταδικάστηκαν σε πρόστιμο £3 και £2 αντίστοιχα, γιατί βρέθηκαν στην κατοχή τους παράνομες αρχαιότητες¹²⁶.

Από τις 18 Απριλίου μέχρι τις 26 Απριλίου η Αστυνομία Αμμοχώστου μετά από έρευνες και ανώνυμες πληροφορίες έφερε ενώπιον του δικαστηρίου τα εξής πρόσωπα που παράνομα ανέσκαψαν ή είχαν στην κυριότητά τους αρχαιότητες:

18. Λοΐζος Αντώνη από την Λύση καταδικάστηκε σε £1 πρόστιμο
19. Νικόλας Συμεού από την Αγία Νάπα καταδικάστηκε σε £ 2 πρόστιμο
20. Παντελής Λυσάνδρου από την Αγία Νάπα καταδικάστηκε σε £ 2 πρόστιμο
21. Γεώργιος Χατζηπαναγή από το Πρασιό συνελήφθηκε
22. Μιχαήλ Τοφή από την Γιαλούσα καταδικάστηκε σε £10 πρόστιμο και £ 2 για τα έξοδα της δίκης
23. Hassan Mehmed από το Άρσος καταδικάστηκε σε £ 2 πρόστιμο και 12 / 4½ για τα έξοδα της δίκης.
24. Σωτήρης Παπά Αντώνη από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £ 6
25. Salih Osman από το χωριό Σίντα καταδικάστηκε σε πρόστιμο £ 1 και για τα έξοδα της δίκης £6
26. Ismail Mehmed Salih από το χωριό Σίντα καταδικάστηκε σε πρόστιμο £ 10
27. Hussein Mehmed από το χωριό Σίντα καταδικάστηκε σε πρόστιμο £ 10
28. Ahmed Hji Hassan από το χωριό Σίντα καταδικάστηκε σε πρόστιμο £ 10
29. Κυριάκος Τζιουβάνη από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5
30. Γεώργιος Κυριάκου από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5

¹²⁴ Κ.Α.Κ, SA1/540/1911

¹²⁵ Κ.Α.Κ, SA1/ 1678/1911

¹²⁶ Κ.Α.Κ, SA1/534/1912

31. Νικόλας Κυριάκου από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5
32. Γεώργιος Κυριάκου από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5
33. Κυριάκος Παπά Αντώνη από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5
34. Στυλιανός Κωνσταντή από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5
35. Φίλιππος Δημήτρη από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5
36. Κωνσταντής Χριστοφή από την Ορμήδεια καταδικάστηκε σε πρόστιμο £5

Όλες οι αρχαιότητες που κατείχαν οι καταδικασθέντες βρίσκονται ήδη στην κατοχή της Αστυνομίας¹²⁷.

37. Απρίλιος 1913. Ο Κωστής Χατζηχριστοφή και ο Κωστής Κατσαντώνης από το χωριό Αθηαίνου αποπειράθηκαν να εξάξουν από την Κύπρο με την βοήθεια ενός βαρκάρη, του Κωστή Πιπόνια, δύο μπαούλα γεμάτα αρχαιότητες. Συνελήφθηκαν, κατηγορήθηκαν για απόπειρα λαθραίας εξαγωγής αρχαιοτήτων και για ψευδή δήλωση. Άμεσα οι ένοχοι θα οδηγηθούν στο δικαστήριο για να επιβάλει ποινή. Τα αρχαία αντικείμενα τα οποία βάσει του νόμου περί αρχαιοτήτων περιέρχονται στην κυριότητα του Κυπριακού Μουσείου κατασχέθηκαν άμεσα¹²⁸.

Στις 2 Μαΐου καταδικάστηκαν από το δικαστήριο και τους επιβλήθηκαν οι εξής ποινές:

- i. Κωστής Χατζηχριστοφή σε 9 μήνες φυλάκιση και £ 60 πρόστιμο
- ii. Κωστής Γεωργίου Πιπόνιας από την Λεμεσό σε 2 μήνες φυλάκιση
- iii. Κωστής Μιχαήλ Κατσαντώνης από την Αθηαίνου και τώρα Λεμεσό 9 μήνες φυλάκιση¹²⁹.

38. Απρίλιος 1913. Δύο κάτοικοι Λεμεσού συνελήφθηκαν από τον Λιμενάρχη Λεμεσού την ώρα που προσπαθούσαν να φορτώσουν σε ατμόπλοιο για εξαγωγή διάφορα αρχαία αντικείμενα. Οι αρχαιοκάπηλοι οδηγήθηκαν στις φυλακές και οι αρχαιότητες κατασχέθηκαν¹³⁰.

39. Αύγουστος 1919. Ο Ιεροδιάκονος Ανδρέας από το Ριζοκάρπασο μετέφερε πέτρες από αρχαίο ερειπωμένο παρεκκλήσι στο χωράφι του. Καταγγέλθηκε στην Αστυνομία που ειδοποίησε τον έφορο κτημάτων της Αρχιεπισκοπής και

¹²⁷ Στο ίδιο

¹²⁸ *Αλήθεια*, 26 Απριλίου 1913

¹²⁹ Κ.Α.Κ, SA1/728/1913

¹³⁰ *Σάλπιγξ*, 26 Απριλίου 1913

αυτός με τη σειρά του κατάγγειλε τον ιεροδιάκονο στο δικαστήριο Γιαλούσας¹³¹.

40. Απρίλιος 1925. Ο Ισμαήλ Μουσταφά και ο Ιμπραήμ Μουλλά Χασάν από το χωριό Γαλάτεια της επαρχίας Αμμοχώστου διαπραγματεύονταν να πουλήσουν διάφορα αρχαία αντικείμενα. Συνελήφθησαν από την αστυνομία, η οποία τους προσήγαγε ενώπιον του δικαστηρίου που τους επέβαλε πρόστιμο £4. Οι αρχαιότητες κατασχέθηκαν άμεσα από την αστυνομία για να μεταφερθούν στο Κυπριακό Μουσείο¹³².

Κυπριακές αρχαιότητες στα μουσεία του εξωτερικού

Για να αντιληφθούμε καλύτερα το μέγεθος της αρχαιοκαπηλίας που είχε υποστεί η Κύπρος θα πρέπει απλά να δούμε στα μουσεία του εξωτερικού τις κυπριακές αρχαιότητες και να μελετήσουμε τον τρόπο που αποκτήθηκαν.

Βερολίνο: Συλλογή αρχαίας τέχνης, μουσείο προϊστορίας και πρωτοϊστορίας.

Στην Ευρώπη, στο τέλος του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα, υπήρχαν διαθέσιμα στην αγορά αντικείμενα αρχαίας Κυπριακής τέχνης, όπως έπραξαν πολλά ευρωπαϊκά μουσεία έτσι και οι Βερολινέζοι εμπλούτισαν το μουσείο τους. Ξεκίνησαν να αγοράζουν πριν από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μεγάλη αύξηση γνώρισαν οι συλλογές τους από το 1869 και μετά. Το 1869 αγοράστηκαν από τον Τσεσνόλα 180 αρχαία αντικείμενα καθώς και ένας αριθμός αντικειμένων από τον Δημήτριο Πιερίδη το 1870. Το μεγαλύτερο μέρος της αποκτημένης συλλογής με κυπριακές αρχαιότητες έγινε από το 1871 έως το 1878¹³³.

Από το 1878 ο Γερμανός αρχαιολόγος Max Ohnefalsch Richter με την συστηματική και ενεργή δράση του στην Κύπρο εμπλούτισε πολλά μουσεία του εξωτερικού.

Ο Richter ζητούσε οικονομική στήριξη στις έρευνές του από διάφορα μουσεία και σε αντάλλαγμα τους παραχωρούσε μέρος των ευρημάτων του. Με αυτό τον τρόπο τα Konigliche Museen του Βερολίνου αγόρασαν το 1887 479 αρχαία αντικείμενα από τις ανασκαφές του στο Ιδάλιον, το 1890 απέκτησαν 800 αντικείμενα από τις

¹³¹ *Ελευθερία*, 9 Αυγούστου 1919

¹³² *Φωνή της Κύπρου*, 4 Απριλίου 1925

¹³³ Βάσος Καραγιώργης, *Το ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη και οι συλλογές κυπριακών αρχαιοτήτων στα μουσεία του εξωτερικού*, Αθήνα 2004, σ. 23

ανασκαφές του στην περιοχή της Ταμασσού και το 1894 πάλι από την περιοχή του Ιδαλίου άλλα 300 αντικείμενα. Ο Richter το 1886 διενήργησε εκτεταμένες ανασκαφές στο Μάριο και μεγάλος αριθμός αρχαιοτήτων δημοπρατήθηκε στο Παρίσι, ένα μεγάλο μέρος αυτών των αντικειμένων αγοράστηκε από τα μουσεία του Βερολίνου. Παράλληλα, τα μουσεία του Βερολίνου αγόρασαν από τον ίδιο 170 αρχαιότητες οι οποίες ανευρέθηκαν σε λαθρανασκαφές στον Λιμνίτη ως προϊόν δράσης που ανέπτυξαν στην Κύπρο άλλοι αρχαιοκάπηλοι συνεργάτες του Richter¹³⁴.

Γενικά, τα περισσότερα αρχαία Κυπριακά αντικείμενα των Μουσείων του Βερολίνου προέρχονταν από τις ανασκαφές του Richter¹³⁵.

Κέμπριτζ: Πανεπιστημιακό μουσείο Fitzwilliam

Το πανεπιστημιακό μουσείο του Κέμπριτζ αν και δεν πραγματοποίησε δικές του ανασκαφές στην Κύπρο, ένα από τα μέλη του, ο F.H.H Guillemard ίδρυσε το Cyprus Exploration Fun και παρέλαβε μέρος των συλλογών, οι οποίες έφτασαν στο Ηνωμένο Βασίλειο ως αποτέλεσμα ανασκαφών που διενεργήθηκαν από αυτόν το φορέα. Το 1888 δώρισε το μερίδιό του στο Μουσείο. Το 1892 και το 1902, ο Sir Henry Bulwer, ο οποίος υπηρέτησε ως Ύπατος Αρμοστής στην Κύπρο από το 1886 έως το 1892, αγόρασε από τον Max Ohnefalsch Richter μεγάλο αριθμό αρχαίων Κυπριακών αντικειμένων προϊόντα των ανασκαφών του που διενήργησε στην Ταμασσό. Ως ανασκαφέας είχε το δικαίωμα να καρπωθεί τα δύο τρίτα των κινητών ευρημάτων του, συνεπώς, έτσι απλά τα πωλούσε όπου αυτός ήθελε. Οι αρχαιότητες αυτές δόθηκαν στο μουσείο Fitzwilliam και ένα μεγάλο μέρος τους πήγε στο Museum of Archaeology and Anthropology του Πανεπιστημίου του Κέμπριτζ¹³⁶.

Σημαντική μορφή της Κυπριακής Αρχαιολογίας και Τέχνης υπήρξε ο John Myres, ο οποίος δώρισε στα βρετανικά Μουσεία τις αρχαιότητες που είχε αποκτήσει από τις νόμιμες (βάσει του νόμου περί αρχαιοτήτων) ανασκαφές που διενήργησε στην Κύπρο¹³⁷.

¹³⁴ Στο ίδιο, σ. 24

¹³⁵ Sylvia Brehme, Melitta Bronner, Vassos Karageorghis, Platz Gertrud– Horster, Bernhard Weisser, *Ancient Cypriote Art in Berlin*, Berlin 2001, σ. 11 - 13

¹³⁶ Βάσος Καραγεώργης, 2004, ό.π, σ.31

¹³⁷ V Karageorghis, «Cypriot Archeology in the united Kingdom» Vassos Karageorghis, Eleni Vassilika, Penelope Wilson.(eds), *The Art of Ancient Cyprus in the Fitzwilliam Museum*, Nicosia 1999, σ. x

Κοπεγχάγη: Εθνικό μουσείο της Δανίας

Το μεγαλύτερο τμήμα της συλλογής κυπριακών αρχαιοτήτων του Εθνικού μουσείου της Δανίας αποκτήθηκε μετά από δωρεές διπλωματών και εμπόρων της Αλεξάνδρειας που αρχικά είχαν αγοράσει αυτά τα αντικείμενα κυρίως στο τέλος του 19^{ου} αιώνα.¹³⁸

Μια από τις πρώτες μεγάλες δωρεές το μουσείο είχε το 1824 από τον πρόξενο της Αλεξάνδρειας Alfred Friedrich von Dumreicher¹³⁹.

Το μουσείο είχε πραγματοποιήσει και δικές του αγορές. Ήταν και αυτές οι αρχαιότητες μερικά από τα αποτελέσματα των ανασκαφών του Cesnola και αργότερα του Richter στην Κύπρο.

Πιο συγκεκριμένα, το 1886 το Μουσείο απέκτησε 17 αντικείμενα από τις ανασκαφές του Richter στο Μάριον. Αργότερα στα 1920 περ. το Μουσείο αγόρασε από ένα προμηθευτή αρχαιοτήτων που καταγόταν από τα Λεύκαρα, τον Κουτσάντωνο, μια ενδιαφέρουσα σειρά ελληνιστικών αγγείων¹⁴⁰.

Γλυπτοθήκη Ny Calsberg

Η συλλογή της Γλυπτοθήκης αποκτήθηκε μέσω αγορών – δωρεών του ιδρυτού της, ζυθοποιού Carl Jacobsen (1842 -1914). Τα πρώτα αντικείμενα αγοράστηκαν από τον Julius Løytvet, Δανό Πρόξενο στην Συρία με έδρα τη Βηρυτό, κατά τα έτη 1886 – 1897. Ο Jacobsen αγόρασε τμήμα της συλλογής το 1883 και το 1884. Το υπόλοιπο της Κυπριακής συλλογής αποκτήθηκε μέσω αγορών στην Αίγυπτο, τη Βηρυτό, τη Ρώμη και το Παρίσι. Άλλες αγορές έγιναν στις δεκαετίες του 1910 και του 1920¹⁴¹.

Δουβλίνο: Εθνικό μουσείο της Ιρλανδίας, μουσείο της κλασικής τέχνης του Πανεπιστημιακού κολεγίου του Δουβλίνου.

Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα τα μουσεία του Δουβλίνου απέκτησαν τα πρώτα Κυπριακά αρχαία αντικείμενά τους. Ένας μεγάλος αριθμός ανασκαφών που πραγματοποιούνταν από βρετανικά ιδρύματα και ιδιώτες μετά το 1878 στην Κύπρο εμπλούτισε σημαντικά τα μουσεία της Βρετανίας. Οι πρώτες Κυπριακές αρχαιότητες που απέκτησε το Εθνικό Μουσείο προήλθαν από τις

¹³⁸ Βάσος Καραγιώργης, 2004, ό.π, σ. 37

¹³⁹ Bodil Rasmussen Bundgaard, “The Cypriote Collection in the National Museum of Denmark” *Ancient Cypriote Art in Copenhagen.*, Nicosia 2001, σ. 3

¹⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 4

¹⁴¹ Βάσος Καραγιώργης, 2004, ό.π, σ. 43

ανασκαφές που διενήργησε ο Gordon Hake, μετά την πρόσκληση του Λοχαγού Kitchener, ο οποίος ήταν τότε διευθυντής μιας επιφανειακής έρευνας στην Κύπρο¹⁴². Οι εν λόγω ανασκαφές έγιναν το 1882 στο Κούριο, στη Σαλαμίνα και στα Γαστριά Αμμοχώστου. Ο Αρμοστής είχε αναφέρει στον Kitchener ότι τα δύο τρίτα των ανευρεθέντων αρχαιοτήτων ανήκουν στην κυβέρνηση πιεζόμενος και από την επιτροπεία του Κυπριακού Μουσείου που ήταν τότε υπό ίδρυση. Τελικά, επήλθε ένας συμβιβασμός με τον οποίο το Μουσείο Kensington χαρίζει στο Κυπριακό Μουσείο επιστημονικά - εκπαιδευτικά βιβλία και αντίγραφα έργων τέχνης και μοιράζονται εξ ίσου τα ευρήματα των ανασκαφών¹⁴³. Ο στόχος της αποστολής ήταν η απόκτηση αρχαιοτήτων για το μουσείο του South Kensington μέσω ανασκαφής. Το Δουβλίνο ορίστηκε ως ένας από τους αποδέκτες των ευρημάτων από τις ανασκαφές που διενεργήθηκαν το 1882 εξαιτίας της ιδιαίτερης σχέσης που είχε με το μουσείο του South Kensington. Άλλες αρχαιότητες απέκτησε το Δουβλίνο μεταξύ του 1893 και 1896 από τις ανασκαφές του Βρετανικού Μουσείου στην Αμαθούντα, στην Έγκωμη και στο Κούριο¹⁴⁴.

Λονδίνο: Βρετανικό Μουσείο

Το Βρετανικό Μουσείο απέκτησε πολλές Κυπριακές αρχαιότητες ως αποτέλεσμα «συστηματικών» ανασκαφών¹⁴⁵. Παράλληλα καρπώθηκε και από τις παράνομες δραστηριότητες των λαθρεμπόρων αρχαιοτήτων, πολλοί από τους οποίους είχαν μάλιστα επίσημες άδειες ανασκαφών. Ένας από αυτούς ήταν ο Max Ohnefalsch Richter, ο οποίος πούλησε και στο Βρετανικό Μουσείο αρχαιότητες από αυτές που εμπορεύτηκε και σε πολλά άλλα μουσεία του εξωτερικού¹⁴⁶.

Από το 1888 έως το 1899 το Cyprus Exploration Fund, που είχε ιδρυθεί στο Λονδίνο με σκοπό την έρευνα της αρχαίας ιστορίας της Κύπρου, της διατήρησης των αρχαίων μνημείων της και φυσικά τον εμπλουτισμό των μουσείων του στέμματος, διενεργούσε εκτεταμένες ανασκαφές στο νησί. Πρέπει να τονιστεί ότι το Βρετανικό Μουσείο απολάμβανε μια προνομιακή μεταχείριση από τον Αποικιακό Νόμο περί Αρχαιοτήτων, με αποτέλεσμα το Βρετανικό Μουσείο να φιλοξενεί ένα μεγάλο μέρος των αντικειμένων που βρέθηκαν σε αυτές τις ανασκαφές, καθώς επίσης και

¹⁴² Στο ίδιο, σ. 47

¹⁴³ Christina Haywood –Souyoudzoglou, ό.π, σ. 2

¹⁴⁴ Καραγιώργης, 2004, ό.π, σ.50

¹⁴⁵ Έθνος, 6 Ιουλίου 1894, 11 Μαρτίου 1899

¹⁴⁶ Καραγιώργης, 2004, ό.π., σ. 55

αρχαιότητες που αποκαλύφθηκαν από «ερασιτέχνες αρχαιολόγους». Τώρα, σε αυτό το μουσείο υπάρχουν περίπου 8986 Κυπριακές αρχαιότητες¹⁴⁷, αν προσθέσουμε τα νομίσματα και τις σφραγίδες ο αριθμός τους ξεπερνά τις 10000.

Οδησός: Αρχαιολογικό Μουσείο

Οι Κυπριακές αρχαιότητες σ' αυτό το μουσείο είναι περίπου τριάντα και ήταν δωρεά το 1875 του T.P. Luzefonich, διπλωμάτη ο οποίος υπηρετούσε στην Ανατολική Μεσόγειο¹⁴⁸. Πολύ πιθανόν να τα είχε αγοράσει από αρχαιοκάπηλους στην Κύπρο.

Οξφόρδη: Μουσείο Pitt Rivers

Πολλές Κυπριακές αρχαιότητες που φιλοξενούνται σ' αυτό το μουσείο είχαν αγοραστεί από τον Στρατηγό Pitt Rivers, ο οποίος με τις κατάλληλες διασυνδέσεις που διέθετε αγόρασε κυπριακά τεχνουργήματα από έμπορους αρχαιοτήτων. Ο ίδιος δεν επισκέφτηκε ποτέ την Κύπρο, και όμως συγκέντρωσε μια τεράστια συλλογή αρχαίων αντικειμένων. Το 1884 δώρισε τμήμα της συλλογής του στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, που ανήκει το μουσείο Pitt Rivers. Μεγάλη ανάπτυξη της Κυπριακής συλλογής δόθηκε από το 1891 έως 1939 όταν συλλέκτες έκαναν δωρεές αλλά παράλληλα ο Έφορος του μουσείου Henry Balfour αγόραζε Κυπριακές αρχαιότητες από δημοπρασίες¹⁴⁹.

Παρίσι: Μουσείο Λούβρου

Το Μουσείο του Λούβρου αποκτά τις πρώτες του Κυπριακές αρχαιότητες το 1863 από τις ανασκαφές του Γάλλου αρχαιολόγου Melchior de Vogue που έσκαψε στους Γόλγους. Αργότερα, το 1866, 1867 και 1871 φτάνουν στο Μουσείο μεγάλος αριθμός αρχαίων αντικειμένων που βρέθηκαν στο Ιδάλιο από τους αδελφούς Georges και Tiburce Colonna – Ceccaldi¹⁵⁰.

Κατά την διάρκεια του β' μισού του 19^{ου} αιώνα το Μουσείο αποκτά αρχαιότητες από αγορές που έκανε από τον Λουίτζι Πάλμα ντι Τσεσνόλα, τον Ρόπερτ Χάμιλτον Λανγκ και τον Μαξ Ρίχτερ. Το 1896, το Λούβρο αποκτά αρκετές επιγραφές από τον Paul Perdrizet, Γάλλο διπλωμάτη, που είχε επισκεφτεί την Κύπρο.

¹⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 64

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 79

¹⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 87-92

¹⁵⁰ Καραγεώργης 2004, ό.π., σ. 95. <http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/goddess> (ημερομηνία πρόσβασης: 1/7/2017) Σύμφωνα με τον Benoît Nicolas αρχαιότητες βρέθηκαν και στο Τρίκωμο.

Το Μουσείο του Λούβρου αποκτά και κατά τον 20^ο αιώνα (1934 – 1974) αρχαιότητες από τις ανασκαφές του Glaude F. A. Schaeffer και τους συνεργάτες του¹⁵¹. Με άλλες κυπριακές αρχαιότητες εμπλουτίστηκε το Μουσείο από τις ανασκαφές του Jean Berard και Jean Deshayes κατά τα έτη 1953-55 και από προσφορές καθώς και αγορές από τις οποίες η σημαντικότερη ήταν αυτή του Henri de Boisgelin το 1966 που αποκτήθηκε από τον Louis de Clercq κατά την δεκαετία του 1880¹⁵².

Στοκχόλμη: Μουσείο Αρχαιοτήτων της Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής
«Medelhavsmuseet»

Το Μουσείο «Medelhavsmuseet» στεγάζει μία από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες συλλογές κυπριακών αρχαιοτήτων που βρίσκονται εκτός της Κύπρου. Ο Λουκής Πιερίδης, τότε πρόξενος της Σουηδίας στην Κύπρο, έστειλε στη Σουηδία κιβώτια με αρχαιότητες από την Κύπρο, οι οποίες ζύγιζαν 350 κιλά. Σε μεταγενέστερο στάδιο έστειλε και άλλα κιβώτια με αρχαιότητες, ως δώρο προς τον Πρίγκιπα της Σουηδίας, βάρους 700 κιλών.¹⁵³ Είναι γνωστό ότι ο Λουκής Ζήνωνας Πιερίδης πρωτοστάτησε στην τροποποίηση του *Περί Αρχαιοτήτων Νόμου του 1905*, το 1927 με βάση τον οποίο η Επιτροπή του Μουσείου μπορούσε να εκχωρήσει, με την έγκριση του Κυβερνήτη, μέρος των ευρημάτων στον ανασκαφέα.¹⁵⁴ Ο ίδιος ο sir Ronald Storrs, τότε κυβερνήτης στην Κύπρο, αναφέρει στην αυτοβιογραφία του ότι: «η κάθοδος της Σουηδικής Αποστολής ήταν το αποτέλεσμα μιας τροποποίησης του νόμου Περί Αρχαιοτήτων το 1927, με βάση την οποία επιτρεπόταν η εξαγωγή αρχαιοτήτων με την άδεια του Κυβερνήτη». Έτσι τελικά οι Σουηδοί θα ελάμβαναν ως το 1931, χρονιά που ολοκληρώθηκαν οι ανασκαφές του Swedish Cyprus Expedition και χάριν της γενναιοδωρίας της αποικιοκρατικής κυβέρνησης, το 65% των ευρημάτων που ανέσκαψαν και επιπλέον μια μεγάλη ποσότητα οστράκων. Σύνολο 771 ξύλινα κιβώτια, τα οποία περιείχαν 12.000 αρχαία αντικείμενα και ένα μεγάλο αριθμό οστράκων έφτασαν στη Σουηδία¹⁵⁵. Άλλες δωρεές στο Μουσείο

¹⁵¹ Στο ίδιο, σ. 95

¹⁵² Στο ίδιο, σ. 96

¹⁵³ Γιάννης Βιολάρης, *Η Σουηδική Αρχαιολογική αποστολή στην Κύπρο*. Χρονικό Εφημερίδας «Πολίτης», Κύπρος, Τεύχος 092, 29/11 /2009

¹⁵⁴ Στο ίδιο

¹⁵⁵ Καραγιώργης ό.π., σ. 106

(μέσω του Εθνικού Μουσείου) έγιναν από την οικογένεια Πιερίδη τα τελευταία χρόνια, όπως και κάποιες αγορές.

Τελ Αβίβ: Μουσείο Eretz Israel

Το Μουσείο Eretz στο Τελ Αβίβ απέκτησε τη συλλογή των Κυπριακών αρχαιοτήτων από μια δωρεά το 1955 του Walter Moses, συλλέκτη αρχαιοτήτων. Η συλλογή αυτή αριθμεί πέραν των 400 αρχαίων Κυπριακών αντικειμένων τα οποία απέκτησε ο συλλέκτης με αγορές στην Κύπρο και στο Ισραήλ¹⁵⁶.

Τορόντο: Βασιλικό μουσείο του Οντάριο

Το βασιλικό Μουσείο του Οντάριο απέκτησε τις πρώτες του Κυπριακές αρχαιότητες την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα όταν αγόρασε από τον Allen Sturge, Άγγλο συλλέκτη, ο οποίος δημιούργησε τη συλλογή του κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του στην Ελλάδα, καθώς και με αγορές από άλλους συλλέκτες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Το Μουσείο έκανε επίσης μικρές αγορές από άλλες πηγές, μάλλον παράνομες. Το 1958 το Μουσείο εμπλουτίστηκε με άλλα 300 αρχαία αντικείμενα, που μεταφέρθηκαν από την Εθνική Πινακοθήκη της Οττάβα. Αυτά είχαν παραχωρηθεί το 1880 από ένα Άγγλο αξιωματικό των αποικιών τον Falkland Warren, ο οποίος υπηρέτησε στην Κύπρο και είχε μια περίεργη συμμετοχή στη διανομή των αρχαιοτήτων από τις ανασκαφές του Max Ohnefalsch Richter.

Τα τελευταία αποκτήματα του Μουσείου έγιναν μετά από τη δωρεά της Αγγλίδας Λαίδης Dowager το 1962. Η ίδια ήταν πρώην κάτοικος Κύπρου και είχε οικογενειακούς δεσμούς στον Καναδά¹⁵⁷.

Βιέννη: Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης (Kunsthistorisches Museum)

Το Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης στην Βιέννη κατάφερε να αποκτήσει τα πρώτα Κυπριακά αρχαία αντικείμενα μέσω του Αυτοκρατορικού θησαυροφυλακίου και της Αυτοκρατορικής Συλλογής Νομισμάτων Αρχαιοτήτων στις αρχές 19^{ου} αιώνα. Οι δραστηριότητες των διάφορων προξένων στην Κύπρο, κυρίως του Αμερικανού Luigi Palma di Cesnola, του Βρετανού Robert Hamilton Lang και των Γάλλων Georges και Tiburce Colonna – Ceccaldi, επέδρασαν καταλυτικά στην μεγάλη ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για αγορές Κυπριακών αρχαιοτήτων στις συλλογές και στα μουσεία

¹⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 115

¹⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 121

της Ευρώπης. Όλοι αυτοί και άλλοι πολλοί έκαναν εκτεταμένες ανασκαφές στην Κύπρο και τα ευρήματά τους πωλήθηκαν στην Ευρώπη και στην Αμερική.

Το 1878 ο Γερμανός μελετητής Max Ohnefalsch Richter επισκέφτηκε την Κύπρο, προκειμένου να συντάξει αναφορά για τη νέα αποικία της Βρετανίας.¹⁵⁸ Εν τέλει επιδόθηκε σε ένα ανελέητο αγώνα αναζήτησης αρχαιοτήτων, τις οποίες πωλούσε με σκοπό το κέρδος, όπως έκαναν και προηγουμένως οι ξένοι διπλωμάτες. Ο Ρίχτερ προμήθευσε επί πληρωμή φυσικά διάφορα μουσεία της Ευρώπης και της Αμερικής. Έτσι και τα μουσεία της Βιέννης απέκτησαν πάρα πολλές Κυπριακές αρχαιότητες μεταξύ των ετών 1884 και 1895. Όλες οι Κυπριακές συλλογές της Βιέννης έχουν τώρα ενοποιηθεί και βρίσκονται στο μουσείο Ιστορίας της Τέχνης. Το Μουσείο απέκτησε το 1905 από δωρεά του Ashmolean Museum της Οξφόρδης 25 ειδώλια από τις ανασκαφές του Sir John L. Myres στη Λάρνακα. Τέλος, το 1951, το Μουσείο απέκτησε 34 ακόμη Κυπριακές αρχαιότητες δωρεά του Ζήωνα Πιερίδη¹⁵⁹.

Η συλλογή σήμερα περιλαμβάνει γύρω στα 700 αρχαία αντικείμενα και θεωρείται μια από τις μεγαλύτερες και πιο σημαντικές στην Κεντρική Ευρώπη¹⁶⁰.

Βηρυτός: Αρχαιολογικό μουσείο του Αμερικανικού Πανεπιστημίου

Το Αρχαιολογικό μουσείο του Αμερικανικού Πανεπιστημίου της Βηρυτού απέκτησε τις πρώτες Κυπριακές αρχαιότητες το 1866, από τις συλλογές του Τσεσνόλα, αυτά στο σύνολο των Κυπριακών αρχαίων αντικειμένων του Μουσείου αποτελούν το 36%. Γενικά, το Μουσείο απέκτησε τη συλλογή των Κυπριακών αρχαιοτήτων από δωρεές, αγορές και ανταλλαγές από άλλα Μουσεία του Λιβάνου, της Συρίας, της Παλαιστίνης, της Αιγύπτου, του Ιράκ και του Ιράν.

Αργότερα, το 1905, το Μουσείο απέκτησε την πλούσια συλλογή Γάλλου J. Rouvier, που περιείχε μεταξύ άλλων πολλά Κυπριακά αρχαία αντικείμενα. Το 1907 το μουσείο εμπλούτισε τις συλλογές των Κυπριακών αρχαιοτήτων του με 5 αντικείμενα που δώρισε ο Selah Merrill, Αμερικανός πρόξενος στην Ιερουσαλήμ¹⁶¹.

Βουκουρέστι: Ινστιτούτο Αρχαιολογίας της Ρουμανικής Ακαδημίας

¹⁵⁸ Στο ίδιο, σ. 131

¹⁵⁹ Στο ίδιο, σ. 138

¹⁶⁰ Alfred Bernhard – Walcher, Gunther Dembski, Kurt Gschwantler, Vassos Karageorghis, *Die Sammlung Zyprischer Antiken im Kunsthistorischen Museum*, Wien 1999, σ. 9

¹⁶¹ V. Karageorghis, Leila Badre, *Cypriote Antiquities in the Archaeological Museum of the American University of Beirut*, Nicosia 2009, σ. 9-10

Το Ινστιτούτο Αρχαιολογίας της Ρουμανικής Ακαδημίας Επιστημών διαθέτει μια μικρή συλλογή Κυπριακών αρχαιοτήτων κεραμικών και γλυπτών. Επίσης, μικρό αριθμό αρχαίων αντικειμένων από την Κύπρο έχει και το Μουσείο Banat στην Timisoara¹⁶².

Ρωσία:

Μόσχα: Κρατικό Ιστορικό Μουσείο

Το Κρατικό Ιστορικό Μουσείο της Μόσχας απέκτησε τα πρώτα αρχαία Κυπριακά αντικείμενα από τον Ρώσο αρχαιολόγο Alexei Uvarov κατά την δεκαετία του 1870, ο οποίος τα αγόρασε από τον Ρώσο πρόξενο Yusefovich πρόκειται για μια μικρή συλλογή που αριθμεί περίπου 200 αρχαιότητες και το αξιοπερίεργο είναι ότι σύμφωνα με τον Uvarov ο Ρώσος πρόξενος διενεργούσε ανασκαφές στην Κύπρο την ίδια περίοδο και στις ίδιες περιοχές που έσκαβε ο Τσεσνόλα¹⁶³.

Κρατικό Μουσείο Πούσκιν και καλών τεχνών

Το Κρατικό Μουσείο Πούσκιν και καλών τεχνών κατέχει την μεγαλύτερη συλλογή αρχαιοτήτων στην Ρωσία και αποτελείται από τουλάχιστον 400 αντικείμενα. Το πρώτα κομμάτια τα απέκτησε το μουσείο το 1911 από τον Ρώσο Αιγυπτιολόγο Vladimir Golenishchev και αργότερα απέκτησε αντικείμενα από τη συλλογή του Uvarov¹⁶⁴.

Αγία Πετρούπολη : Κρατικό Μουσείο του Ερμιτάζ

Το κρατικό Μουσείο του Ερμιτάζ στη Αγία Πετρούπολη απέκτησε τις πρώτες του Κυπριακές αρχαιότητες το 1870 από τη δωρεά του Severin Tsybulsky και αργότερα το 1893 από τον Ελληνικής καταγωγής συλλέκτη Γιώργο Κουτσοιράκη. Το Μουσείο απέκτησε και άλλες αρχαιότητες κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα¹⁶⁵.

¹⁶² Vasos Karageorghis, *Kypriaka in Romania*, σ. Vii, Nicosia 2006

¹⁶³ Denis Zhuravlev and Natalia Isaenko, "The Cypriote Collection of the state Historical Museum, Moscow", Vasos Karageorghis(eds), *Ancient Cypriote Art in Russian Museums*, Nicosia 2005, σ. 3-5

¹⁶⁴ Στο ίδιο, Olga Tugusheva, "History of the Collection", σ. 55.

¹⁶⁵ Στο ίδιο, Anastasia Bukina, "Cypriote Antiquities in the State Hermitage Museum", σ. 93-94.

Νομοθεσία

Σύμφωνα με τον Οθωμανικό νόμο περί αρχαιοτήτων του 1874, το ένα τρίτο των ευρημάτων από νόμιμες ανασκαφές πήγαινε στο Κράτος, ένα τρίτο στον ιδιοκτήτη της γης και το τελευταίο τρίτο στον ανασκαφέα¹⁶⁶. Οι Άγγλοι διατήρησαν τον νόμο αυτό όπως και πολλούς άλλους νόμους για ένα διάστημα πέραν των είκοσι χρόνων μετά την άφιξή τους στο νησί. Ωστόσο κατά διαστήματα υπήρξαν μικρές τροποποιήσεις και βελτιώσεις του νόμου που αφορούσαν κυρίως στην τιμωρία των παραβατών. Συγκεκριμένα, όποιος διενεργεί ανασκαφές χωρίς την άδεια της κυβέρνησης θα τιμωρείται με πρόστιμο από 1 - 5 λίρες ή με ποινή φυλάκισης από 3 μέρες ως μία εβδομάδα, ενώ τα ανασκαφέντα αντικείμενα θα κατάσχονται¹⁶⁷. Τόσο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας όσο και κατά την πρώιμη Αγγλοκρατία πολλοί επιτήδευοι (συμπεριλαμβανομένων προξένων, περιηγητών και κρατικών αξιωματούχων) εκμεταλλεύονταν τη φτώχεια, την άγνοια και την απαιδευσία που υπήρχε στο νησί, αγοράζοντας τη γη στην οποία ήθελαν να ανασκάψουν, με αποτέλεσμα να δικαιούνται όχι το ένα τρίτο αλλά τα δύο τρίτα των ευρημάτων, ως ανασκαφείς και ταυτόχρονα ως ιδιοκτήτες της γης.¹⁶⁸

Ο Οθωμανικός νόμος του 1874 έδειχνε επίσης μεγάλη ανοχή στην εξαγωγή αρχαιοτήτων από όλη την Οθωμανική επικράτεια¹⁶⁹. Στην πορεία, όταν τελικά ιδρύθηκε το Κυπριακό Μουσείο υπήρχε και πρόνοια του νόμου στα πλαίσια καλύτερης λειτουργίας του, τα αρχαία αντικείμενα να ανήκουν στο Μουσείο του νησιού, βάσει του περί Μουσείων Νόμου¹⁷⁰. Αξίζει να σημειωθεί ότι η βασίλισσα είχε ασκήσει veto στον νόμο περί Μουσείων προκαλώντας θύελλα αντιδράσεων στην Κύπρο από τους βουλευτές και τους δημοσιογράφους¹⁷¹. Συμπερασματικά, όποια κινητά ευρήματα ανακαλύπτονταν πριν την ίδρυση του Κυπριακού Μουσείου το

¹⁶⁶ http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument (ημερομηνία πρόσβασης: 4/5/2017). *Έθνος*, 15 Απριλίου 1899

¹⁶⁷ *The Cyprus Gazette*, January 6th, 1893, Nicosia

¹⁶⁸ *The Cyprus Gazette*, May 5th, 1897, Nicosia

¹⁶⁹ http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument (ημερομηνία πρόσβασης: 4/5/2017)

¹⁷⁰ *The Cyprus Gazette*, July 3rd, 1896, Nicosia

¹⁷¹ *Φωνή της Κύπρου*, 24 Σεπτεμβρίου 1896. Τρία χρόνια μετά η βασίλισσα θα ασκήσει ξανά βέτο για τον ίδιο λόγο, *Αλήθεια*, 14 Οκτωβρίου 1899

1882¹⁷² κρατούνταν σε ιδιωτικές συλλογές στην Κύπρο και στο εξωτερικό ή σε Μουσεία της Ευρώπης και της Αμερικής.

Ο πρώτος αρχαιολογικός νόμος που ψηφίστηκε στην Κύπρο επί Αγγλοκρατίας ήταν ο Περί Αρχαιοτήτων Νόμος του 1905¹⁷³ που τέθηκε σε ισχύ από τις 25 Αυγούστου του ίδιου χρόνου¹⁷⁴. Με βάσει αυτόν ο Αρμοστής ορίζει τους Διοικητές Λεμεσού, Λευκωσίας, Αμμοχώστου, Κυρήνειας και Πάφου ως υπεύθυνους των αρχαιοτήτων της περιοχής τους. Επιπρόσθετα, ο Gobbam ορίζεται υπεύθυνος για την εξαγωγή αρχαιοτήτων από το λιμάνι της Λάρνακας, ο Chamberlain για την Κυρήνεια, ο Μενάρδος για τη Λεμεσό¹⁷⁵. Αργότερα, το 1906 ορίζει τον Ιάκωβο Ν. Δημητρίου υπεύθυνο για την εξαγωγή αρχαιοτήτων από το λιμάνι της Λάρνακας και τον Ευστάθιο Κωνσταντινίδη υπεύθυνο για την εξαγωγή αρχαιοτήτων για την Λευκωσία¹⁷⁶. Μια σημαντική παράμετρος του νόμου ήταν η υποχρέωση όσων κατείχαν αρχαιότητες να τις δηλώσουν στην κυβέρνηση, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα σχετικό κατάλογο με όλα τα αντικείμενα εντός 6 μηνών από την έναρξη λειτουργίας του νόμου. Η επιτροπεία του Μουσείου μπορεί με την έγκριση του Αρμοστή να επιθεωρήσει τις αρχαιότητες για να εξακριβώσει την ακρίβεια ή όχι του καταλόγου. Επίσης όποιος έχει στην κατοχή του αρχαιότητες μπορεί ανά πάσα στιγμή να προσκληθεί από τελωνειακό λειτουργό ή ειρηνοφύλακα για να αποδείξει πώς περιήλθαν στην κατοχή του τα αρχαία αντικείμενα. Στην περίπτωση που δεν το πράξει αυτό ή δεν αποδείξει ότι η αρχαιότητα αποκτήθηκε νόμιμα τότε η αρχαιότητα κατάσχεται και ο ίδιος θα δικάζεται και θα του επιβάλλεται πρόστιμο μέχρι £50 ή ποινή φυλάκισης μέχρι 6 μήνες ή και οι δύο ποινές μαζί¹⁷⁷. Η ίδια ποινή ισχύει και στην περίπτωση που κάποιος κάνει ανασκαφές είτε σε ιδιόκτητη γη είτε σε γη που ανήκει σε άλλον χωρίς την άδεια του Αρμοστή. Επίσης, με την έγκριση του Αρμοστή η επιτροπεία του Μουσείου μπορεί να παραχωρεί στον ανασκαφέα αρχαιότητες που δεν είναι σημαντικές γι' αυτήν ή διπλά αντικείμενα¹⁷⁸. Άλλες σημαντικές διατάξεις του περί αρχαιοτήτων νόμου είναι : Όποιος ανακαλύπτει αρχαιότητες πρέπει μέσα σε

¹⁷² Haywood –Souyoudzoglou, ό.π, σ. 2,

http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument, (ημερομηνία πρόσβασης: 4/5/2017)

¹⁷³ *Αλήθεια*, 1 Απριλίου 1905

¹⁷⁴ *Κύπριος*, 28 Ιανουαρίου 1906

¹⁷⁵ *The Cyprus Gazette*, December 1st, 1905, Nicosia

¹⁷⁶ *The Cyprus Gazette*, February 9th and 23rd 1906, Nicosia

¹⁷⁷ *Φωνή της Κύπρου*, 23 Δεκεμβρίου 1905

¹⁷⁸ *Σάλπιγξ*, 22 Ιανουαρίου 1906

πέντε μέρες να το δηλώνει στον κοντινότερο αστυνομικό σταθμό και παράλληλα να υποδεικνύει τον τόπο στον οποίο τις βρήκε. Στη αντίθετη περίπτωση πληρώνει πρόστιμο £50 ή του επιβάλλεται ποινή φυλάκισης 6 μηνών. Η ίδια ποινή ισχύει και για όσους κάνουν ανασκαφές χωρίς άδεια ή για όποιον αγοράζει αρχαιότητες γνωρίζοντας ότι αυτές αποκτήθηκαν παράνομα. Επίσης, όποιος αποπειραθεί να εξάγει αρχαιότητες ή ακόμα είναι συνεργός σε τέτοια απόπειρα τιμωρείται με πρόστιμο ως £100 ή 12 μήνες φυλάκιση¹⁷⁹. Σε μια σημείωση της Κυβέρνησης (Government Notice) τονίζεται ότι όποιος επιθυμεί να εξαγάγει αρχαιότητες από το νησί οφείλει να ζητήσει άδεια για αυτό τον σκοπό από τον επιμελητή του Μουσείου για να εξεταστούν από αυτόν οι αρχαιότητες. Ο επιμελητής του Μουσείου θα έχει την εξουσία να αρνείται την άδεια για εξαγωγή οποιουδήποτε αντικειμένου ή αντικειμένων, αν νομίζει ότι είναι αναγκαίο για το Μουσείο. Αν πάλι κάποιος νιώθει αδικημένος από την απόφαση του επιμελητή μπορεί να υποβάλει οποιοδήποτε παράπονο επιθυμεί στη συνέλευση της Επιτροπείας του Μουσείου. Η απόφαση της Επιτροπείας θα είναι τελειωτική. Όσον αφορά τις αρχαιότητες που θα επιτραπεί η εξαγωγή τους, αυτές τοποθετούνται σε κιβώτια στην παρουσία του επιμελητή και σφραγίζονται από αυτόν με την σφραγίδα του Κυπριακού Μουσείου. Αν κάποια αρχαιότητα δεν συσκευαστεί και σφραγιστεί δεν θα επιτρέπεται η εξαγωγή της¹⁸⁰.

Παρ' όλα αυτά, οι λαθραίες ανασκαφές, οι τυμβωρυχίες και η παράνομη εξαγωγή αρχαιοτήτων δεν σταμάτησαν. Στα 1927, μετά από μια τροποποίηση του νόμου στο σημείο που αφορά την εξαγωγή αρχαιοτήτων, καταφθάνει στην Κύπρο η Σουηδική Αποστολή, η οποία ανασκάπτει πολλές θέσεις σε όλο το νησί και θέτει με τρόπο συστηματικό τις επιστημονικές βάσεις της αρχαιολογίας της Κύπρου. Η Σουηδική Αποστολή έλαβε το ½ των ευρημάτων, σύμφωνα με την τροποποίηση του νόμου¹⁸¹.

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων ιδρύθηκε τελικά στα 1935, με τη θέσπιση του Περί Αρχαιοτήτων Νόμου του ίδιου έτους. Μέχρι τότε, το Κυπριακό Μουσείο το διαχειριζόταν η λεγόμενη Επιτροπεία του Μουσείου, της οποίας προέδρευε ο Άγγλος Ύπατος Αρμοστής και συμμετείχαν ως αντιπρόεδροι ο Αρχιεπίσκοπος, ο Καδής και ο Μουφτής, ενώ τα υπόλοιπα, αιρετά, μέλη εκλέγονταν από τους συνδρομητές του Μουσείου. Με το νόμο του 1935 καταργείται η Επιτροπεία του Μουσείου, το τελευταίο γίνεται επίσημος κυβερνητικός οργανισμός που απολαμβάνει ετησίας

¹⁷⁹ *Αλήθεια*, 6 Ιουλίου 1912

¹⁸⁰ K.A.K., SA1/ 912/ 1912

¹⁸¹ http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument, (ημερομηνία πρόσβασης: 4/5/2017).

χορηγίας από το κράτος και, τέλος, υπάγεται στο νεοσύστατο Τμήμα Αρχαιοτήτων.
Ο νόμος του 1935 θέτει αυστηρές προϋποθέσεις για την ανάληψη ανασκαφών.

Επιλογή Βιβλιογραφίας

Bernhard – Walcher Alfred, Dembski Gunther, Gschwantler Kurt, Karageorghis Vassos, *Die Sammlung Zyprischer Antiken im Kunsthistorisches Museum*, Wien 1999

Brehme Sylvia, Bronner Melitta, Karageorghis Vassos, Gertrud Platz – Horster, Weisser Bernhard, *Ancient Cypriote Art in Berlin*, A.G. Leventis Foundation and the Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz 2001

Βιολάρης Γιάννης, «Η Σουηδική Αρχαιολογική αποστολή στην Κύπρο», *Χρονικό Εφημερίδας «Πολίτης»*, Κύπρος, Τεύχος 092, 29/11 /2009

Γεωργής Γιώργος, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον ανταποικιακό αγώνα*, Αθήνα 1999

Καραγιώργης Βάσος. *Το Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη και οι Συλλογές Κυπριακών Αρχαιοτήτων στα Μουσεία του Εξωτερικού*, ΚΑΠΟΝ, Αθήνα 2004.

Karageorghis Vassos, Vassilika Eleni, Wilson Penelope. *The Art of Ancient Cyprus in the Fitzwilliam Museum, Cambridge*. The Fitzwilliam Museum & The A.G. Leventis Foundation, Nicosia 1999

Karageorghis Vassos, Rasmussen Bundgaard Bodil, Sorensen Wriedt Lone, Lund John, Horsnaes Helle, Nielsen Marie Anne. *Ancien Cypriote Art in Copenhagen*. The A.G. Leventis Foundation, Nicosia 2001

Karageorghis Vassos. *Ancient Cypriote Art in Russian Museums*. A.G. Leventis Foundation, Nicosia 2005

Karageorghis Vassos. *Kypriaka in Romania*. A.G. Leventis Foundation, Nicosia 2006

Karageorghis Vassos, Badre Leila. *Cypriote Antiquities in the Archaeological Museum of the American University of Beirut*. A.G. Leventis Foundation, Nicosia 2009

Κωφός Ε, *Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2001

Louis Palma di Cesnola, *Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs, and Temples*, James Bendon 1991, Limassol Cyprus

Μαραγκού Γ. Άννα. *Έργα & Ημέραι, Ο Πρόξενος Λουίτζι Πάλμα ντι Τσεσονόλα 1832-1904*. Πολιτιστικό Κέντρο Συγκροτήματος Λαϊκής Τράπεζας, Λευκωσία 2000.

Μπαμπινιώτης Γιώργος, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα 2002

Ρίχτερ Χάιντς, *Ιστορία της Κύπρου*, τ. Α':1878-1949, Εστία, Αθήνα 2007

Thomas, S. και Grove, L. Introduction in *Heritage Crime: Progress, Prospects and Prevention*. , New York and Hampshire: Palgrave MacMillan 2014

Vagnetti Lucia, Karageorghis Vassos, Bettelli Marco, Di Paolo Silvana, *Collezioni Archeologiche Cipriote in Italia*, Istituto di Studi Sulle Civiltà Dell' Egeo e Del Vicino Oriente, Roma 2004.

Haywood –Souyoudzoglou Christina, *Cypriot Antiquities in Dublin, The Collections of the National Museum of Ireland and University College Dublin*, Foundation Anastasios G. Leventis, Nicosia 2004

Αρχεία

Κρατικές εκδόσεις:

The Cyprus Gazette 1893, Nicosia

The Cyprus Gazette 1896, Nicosia

The Cyprus Gazette 1897, Nicosia

The Cyprus Gazette 1905, Nicosia

The Cyprus Gazette 1906, Nicosia

Κρατικό Αρχείο Κύπρου:

SA1/ 4000/1883, SA1/4006/1883, SA1/ 4007/1883, SA1/540/1911, SA1/ 1678/1911, SA1/1260/1911, SA1/461/1911, SA1/534/1912, SA1/ 912/1912, SA1/728/1913

Περιοδικά:

Κυπριακά Χρονικά, Τεύχος Γ', Ιούλ. – Σεπτ 1936, Λάρνακα

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών - Αρχείο Εφημερίδων – Κυπριακός Τύπος (1879- 1949):

Αλήθεια, Λεμεσός, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1892, 1893, 1894, 1898, 1899, 1905, 1912, 1913

Έθνος, Λάρνακα, 1894, 1899

Ελευθερία, Λευκωσία, 1906, 1907, 1908, 1909, 1916, 1917, 1918, 1919, 1925

Ένωσις, Λάρνακα, 1886, 1889, 1890

Ευαγόρας, Πάφος, 1898, 1900, 1902, 1903

Κύπριος, Λάρνακα, 1903, 1906

Κυπριακός Φύλαξ, Λευκωσία, 1912

Νέον Έθνος, Λάρνακα, 1893, 1894, 1910, 1949

Νέον Κίτιον, Λάρνακα, 1879, 1880, 1883

Σάλπιγξ, Λεμεσός, 1885, 1905, 1906, 1907, 1913

Στασίνοσ, Λάρνακα, 1883

Φωνή της Κύπρου, Λευκωσία, 1885, 1886, 1892, 1894, 1895, 1896, 1905, 1906, 1917, 1925

Ελληνικός Τύπος:

Εστία, Αθήνα, 1890

Ιστοσελίδες:

<http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/goddess> (ημερομηνία πρόσβασης: 1/7/2017)

http://www.mcw.gov.cy/mcw/da/da.nsf/DMLhistory_gr/DMLhistory_gr?OpenDocument, (ημερομηνία πρόσβασης: 4/5/2017)

http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2014_1_200.pdf (ημερομηνία πρόσβασης: 22/5/2017)

www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/term_details.aspx?biold=95543
(ημερομηνία πρόσβασης: 16/7/2017)

<http://paragoges.pi.ac.cy/?video=444>. (ημερομηνία πρόσβασης: 1/8/2017)